
Andet Bidrag
 til Corfitz Ulfeldts Levnetshistorie,
 i Aarene 1660—1661,*)
 af
C. Molbech.

Ulfeldt og Leonore Christine i Fængsel paa Bornholm;
 deres Løsladelse og Tilbagekomst til Siælland.

Ulfeldts onde Skiebne var vaagnet, som vi have seet, med Afslutningen af den Roskildske Fred; og den ophørte ikke at forfølge ham i hans øvrige saa Leveaar. Han havde i Malmø anden Gang ladet sig overmande af Dødsfrygt, eller af en feig Skræk for at gaae sine Fiender og Modstandere aabent under Dine, hvorved han baade i Kiøbenhavn 1652, efter Processen med Dina og hendes Henrettelse, ligesom og 10 Aar derefter under hans Stilling i Sverrige, ikke røbede nogen reen Samvittighed i den Sag, hvori han fandtes indviklet. Ved sin ubetænksomme Flugt fra Malmø havde han netop bestyrket enhver Mistanke og Beskyldning fra de Svenskes Side, og havde derved atter lagt for Dagen, hvor let Besindighed, Klogskab og Evne til Selvforsvar og kraftig Mandsvirken forlod ham,

*) Ved at meddele denne Fortættelse af mine Bidrag til Corfits Ulfeldts Levnetshistorie, kan jeg ikke undlade at bemærke, at endel Omstændigheder i Fortællingen vilde modtage endnu nøiere Belysning og Beskyttelse ved Meddelelsen af afsluttige til denne Afceeling hørende Actstykker og Documenter, som Rummet dog ei tillader her at lade aftrykke. De maa forbeholdes den Samling af utrykte Ulfeldtske Documenter og Breve, som jeg haaber at kunne udgive. Det kan tillige bemærkes, at man af saadanne Actstykker, der vedkomme

naar Frygt for Livet eller personlig Sikkerhed bemestrede sig hans Sind; og naar enhver Udvei til at hielpe sig enten ved List, eller ved sin veltalende Tunge, var ham affkaaret. Da han i Malmoe saae sig udsat for den Ydmygelse og Fare, som et mundtligt Forhor, og Confrontation med de fængslede Borgere og andre Medvidere i Sammensværgelsen, kunde medføre, tog han strax ved et snildt Paasund, sin Tilflugt til et Svagheds-tilfælde, som, efter alle Omstændigheder, har været opdigtet (hvilket ogsaa Terlon antog.) Ulfeldt var maaløs og sengeliggende i meer end et Aar, under sin hele Arrest i Malmø; saasnart det derimod lykkedes ham at undslippe af sit Huusfængsel og komme over til Kiøbenhavn, var der ikke mere Tale om nogen saa stor legemlig Svaghed, eller om en Rørelse paa Tungen. Strax efter hans Ankomst til Kiøbenhavn, meldte han sig i en med Snildhed affattiet fransk Skrivelse (af 19. Jul. 1660) til Frederik III., hvori han, efter at have klaget over Mishandling af den svenske Regjering, i underdanige Udtryk beder Kongen tilgive, at han kun nogle faa Dage udsatte at giøre ham sin personlige Dyvartning, da han haabede at det vilde lykkes ham, ved at holde sig noget i Skjul, at kunne ligeledes faae sin Hustru og sine Børn over til Kiøbenhavn.¹⁾

Denne Afdeling, har havt Afskrift af nogle Gen. Major Zuchses Rapporter, og af Forhørene i Oct. 1661, hvilke det maaskee har været ham selv magtpaaliggende at meddele En og Anden Vedkommende; hvorimod Ulfeldts og Leonora Christinas egne skriftlige Erklæringer af 5. og 6. Oct., med mere af samme Art, aldrig have været bekendte. Enkelte af bemeldte Rapporter og Forhører have end og været trykte, men kun i dansk Oversættelse; (D. Wolffs Journal f. Politik m. m. 1816. 1ste Bd.) Man vil ved at sammenligne nærværende Beretning med Fortællingen i Ulfeldts Levnet af J. K. Hofst S. 279—291, hvor D. Wolffs Journal er benyttet, kunne erfare, hvormeget disse Tildragellers Fremstilling maatte vinde ved Brugen af de øvrige Kilder. M.

¹⁾ „J'espère de pouvoir encore sauver ma femme & mes enfans d'entre leurs mains.“ Man ser saaledes af denne Skrivelse, at den

Betragter man Ulfeldts Handlemaade i Skaane i Aaret 1658, eller i Begyndelsen efter den Roskildske Fredsslutning, da finder man deri upaatvivlelig en besynderlig og paaafaldende Modsigelse til hans senere Udsærd efterat Carl Gustav havde brudt Freden²⁾, eller ved et uventet og pludseligt Overfald havde sat sig i Besiddelse af hele Danmark, paa Hovedstaden nær, og saaledes ikke allene ved Krigens Fornyelse, men ved flere umiddelbare og utvetydige Uttringer, givet tilkiende, at hans Hensigt gif ud paa intet mindre, end at bemægtige sig Riget og stode Frederik III. fra Thronen. Det er klart, at Ulfeldt, ved ikke at begive sig til Danmark — hvor han ved Freden havde faaet sine Godsjer og Eiendomme tilbage, og ved en statsretlig Garantie i Fredstractaten var tilfikkret deres trygge Besiddelse og en fuldkommen personlig Sikkerhed i sin private Stand som dansk Adelsmand — ligesom ved at paatage sig det ham af Carl Gustav overdragne betydende Statshverv, at modtage i Kongens Navn Hylsingsæden i de til Sverrige afstaaede

saedvanlige Beretning, hvorefter Ulfeldt og Grevinde Leonore tilsammen flygtede paa en Baad fra Malmoe til Kiøbenhavn, er urigtig; men at Grevinden forst nogle Dage sildigere er kommen over. (Jfr. ogsaa Mem. de Terlon. 1682. p. 302.) Hvad deres Børn (Døtre?) angaaer, da veed man intet om, at de fulgte med Moderen. Formodentlig ere de fra Malmoe undkomne til Lybek og Hamborg.

²⁾ Den nyeste svenske Historieforfatter, (Prof. A. Cronholm) som har berørt disse Forhold, ytrer en Formodning, som man ved C. Ulfeldts Udsærd og Handlemaade paa flere Punkter i hans Liv, kunde fristes til at antage. »Ulfeldts Ønske, at forsone sig med Danmark, rober en Mangel paa Forudsæende, som er uforklarlig, saafremt man ikke antager, at Aarene, Ydmygelsjer og et stormfuldt Liv, før Tiden havde brudt hans Forstandskraft. Lune og Følelsen af en saaret Stoltthed stode i Forbindelse med den Omvæltning i de politiske Sympathier, som gjorde Ulfeldts Person saa gaadesuld, naar man ikke oi en af Modgang og Lidelse fremkaldt partiel Begrebsforvirring vil søge Forklaringen.« »Skaanes Politiske Historie«, af A. Cronholm. 2. Deel. Stockh. 1851. S. 20. (Jvf. Lit. Tidsskr. III. S. 364. 389. 445.)

danſke Provindſer, og ved flere officielle Handlinger og Uttringer, havde tilkiendegivet: at han endnu var og maatte betragtes ſom en betroet, høiere Embedsmand i den ſvenſke Konges Tieneste. Ydermere havde han beſtyrket dette ved at modtage Udnævnelſen til ſvenſk Greve og Overdragelſen til ham af Grevſkabet Selviſberg, foruden Kongens Gave af et adeligt Gods i Skaane. Endelig havde Carl Guſtav givet Grev Ulfeldt Loſte om Beſkikkelse til en for ham paſſende høi Embedspost, ſom han erklærede ſig villig til at modtage; og adſkillige Uttringer af Kongen gjøre det meer end ſandſyuligt, at hans Henſigt var at udnævne Greven til Gouverneur over Pommern, hvorhen han om Sommeren 1659 lod ham falde til ſig.

Vi have ſeet, at Ulfeldt, under Paaskud af ſin ſvage Helbred, tøvede ſaa længe med at efterkomme Kongens Kaldelſe, at Carl Guſtav imidlertid, da hans Beſlutning var modnet, forlod Pommern, og med en Deel af ſin i Holſten ſamlede Baaſbenmagt, indſtibede ſig i Kiel og gjorde Landgang paa Sialand. Fra den Tid aſtod Carl Guſtav videre at befatte ſig med Ulfeldt, til hvem han allerede ferend dette Krigsudbrud havde fattet stærk Miſtanke, ſom til en miſfornøiet, upaalidelig og tvetydig Perſon. Han gav ham, under Kiøbenhavnſ begyndte Beleiring og efterat Kongen havde ſaaet Kronborg i ſin Magt, tydelige Beviſer paa ſin Unaaide, og vilde hverken ſtede ham, eller Grevinde Leonore til Audientſ. Hvorvidt Ulfeldt, ſom det kunde ſynes, virkelig har været miſfornøiet med Carl Guſtavs nye Erobringsplaner, og har havt det Onſke, at komme i Naade hos K. Frederik III., og at hielpe ſit be- trængte Fædreland — er umueligt at afgjøre. At han endnu inden Krigens virkelige Fornyeſe 1658 yttrede tydeligt ſin Miſbilligelſe af Carl Guſtavs Fremgangsmaade, og traf ſig tilbage i en tilſyneladende paſſiv Uvirkſomhed i Skaane, have

vi forhen seet; ligesom hvad Anledningen var til at Kongens Ubillie mod Ulfeldt steg til en endnu høiere Grad, ved den opkomne, ved mange Omstændigheder og Viduers Udsagn bestyrkede Formodning: at Ulfeldt i Skaane havde pleiet Forbindelser i Kiøbenhavn, og deeltaget i farlige og skadelige Anslag imod de Svenske. Selv har han, som Processens Acter udvise, aldrig villet vedgaae noget saadant; og i det anførte Brev til Frederik III. gaaer han ikke videre, end til at fremstille den „Mishandling af den svenske Krone“, han maatte lide, som en Folge deraf, „at han ikke vilde tage Parti med Sverrige og tiene dette Rige i den sidste Krig mod Danmark.“³⁾

Hvor fortvivlet Ulfeldt maa have tænkt sig at hans Sag stod i Sverrige, og hvor uvidende han maa have været om Tingenes Stilling efter Carl Gustavs Død, viser intet bedre,

³⁾ Professor Cronholm antager i ovenanførte Skrift, at Ulfeldt ikke blev overbevist om Deeltagelse i Malmø-Borgernes Plan; men svarere om at have paa en forræderisk Maade robet eller villet robe Carl Gustavs Krigsplaner. Denne Forfatter synes dog ei, da han skrev, at have benyttet samtlige Processacter, eller Bidraget til Ulfeldts Levnet. (N. Hist. Tidsskr. IV. S. 1—98.) Vi kunne her blot (som Tillæg til S. 92) bemærke: at Ulfeldts Frikiendelse af den svenske Formynder-Regiering uden Tvivl kun har bestaaet i, at den ei „vilde eller kunde føre Beviset imod ham, og derover besluttede at frigive ham.“ (Fryxell, Berättelser, XII. 170.) Iblant endeel, for nogle Aar siden i det svenske Rigs-Archiv fundne Documenter („Handlingar om Graf Carl Ulfeldt“) er ogsaa „Commissorial-Rättens“ Kiendelse i Ulfeldts Sag. Den lod paa „vedvarende Arrest for ham og Grevinden, indtil han bliver frisk, og Sagen atter kan foretages.“ Kan man ikke forudsætte: at det havde været denne Kiendelse, og Frygten for dens Bekræftelse af Formynder-Regieringen, som var den egentlige Grund til Ulfeldts Flugt fra Malmø? — Det hos flere Historie-skrivere efter Puffendorf gjentagne løse Rygte, at Hannibal Sehested skulde være den, som ved en falsk Underretning om at Ulfeldt i Stockholm var dømt fra Livet, forlede ham til at flygte fra Malmø til Kiøbenhavn: har Hr. Pastor Rohmann i en ypperlig kritisk Undersøgelse („Zer Litt. og Kritik“. I. Bd. S. 161—184) bevist at være en ganske ufterrettelig og utroværdig Tradition.

end den i hei Grad farlige og forvovne Beslutning, ved sin Flugt til Danmark at betro sig til en Konge, med hvem han ikke allene for længe siden havde brudt alle en Statskieners og Underfaats Baand; men imod hvem han i en Række Aar havde talt, skrevet og handlet som personlig Fiende; tilsidst som Landsferræder. Man kan vel fristes til at antage, at Ulfeldt under sin og sin Frues lange Hunsarrest har havt meget ringe Underretning om hvad der foregik i Danmark; i det mindste synes det som han slet ikke har tænkt paa, at han i Julius 1660 kom til Kiøbenhavn i en ganske anden Tid, end den var, da han i Marts 1658 forlod Siælland, og gik over til Skaane. Den kiøbenhavnske Fred var vel sluttet under ikke meget bedre Betingelser, end den roskildske; men Forholdene vare dog mindre ydmygende for Landet og Kongen. Danmark havde forstærket sig ved Forbund, og Frederik III. havde fundet og benyttet heldige Tidsvilkaar til at forberede en Statsforandring, som snart skulde give ham en Magt i Hænderne, der satte Kongen i Stand til at tage stærkere og alvorligere Forholdsregler, uden mere at svørge sig for hos Rigsraadet. Endnu var der vel (i Jul. 1660) ikke egentlig rørt ved Forfatningen; men Krigen og Kiøbenhavns Beleiring havde indbragt en Art af interimistisk Tilstand i Regjeringen. Der kunde ikke meget være Tale om Rigets Raad, naar det hele Danmark var i Fiendevold, og Kongeriget begrændset ved Kiøbenhavns Volde. Det er let at indsee, at en overordentlig Tilstand, som denne, allerede for største Deel maatte give Frederik III. en næsten uindskrænket Kongemagt; imedens den tillige gav Hovedstaden med dens Borgerstand en overveiende politisk Betydning, hvis Indflydelse Adelen, som under Krigen vel ikke havde staaet tilbage i patriotisk Sindelag, men dog ikke havde glimret, eller kunnet udmærke sig ved store Bedrifter, vanskeligen skulde være i Stand til at maale sig med.

Under saadanne Omstændigheder kunde vel Ulfeldts uformodede Ankomst til Kiøbenhavn ikke andet, end være ubeleilig, da man hverken kunde forudsee hans Hensigter, eller med Sikkerhed kiendte hans egentlige Stilling til Sverrige, eller til det Parti, som man vel endnu har tænkt sig, at han kunde have i Danmark.

Derfom Ulfeldt, som det knap, efter alt det Foregaaende, skulde synes mueligt, har havt nogen Tro til, at et Brev i underdanig Tone til Frederik III. kunde være nok til at stemme denne Konge mildere, og bringe det dertil, at han endnu vilde see en Mand, der saa længe var hans bittere Fiende: da slog et saadant Haab om en Muelighed til at vinde eller forsones Kongen ved sin Tales Magt ham aldeles feil. Der kan ikke være Tvivl om, at hans Brev er kommet i Frederik III. Hænder; men det blev uden al Virkning. Uden at tage den tidligere Amnestie ved den Roskildske Fred til Følge, besluttede man strax, at forsikre sig Ulfeldts og Grevinde Leonores Personer, og i det mindste indtil videre at hensætte dem i et fiernt og strengt Statsfængsel. Denne Handling af Frederik III. er bleven forskielligt bedømt, og Nogle have været tilbeielige til at holde den for ligesaa ulovlig i Retsforholdet, som voldsom i Udførelsen. — Begge Dese maa i ethvert Tilfælde kunne siges om den Handling, at Leonore Christine, der aldrig hverken var sagsøgt, eller dømt for nogen Brøde, og som man i Sverrige vel havde ladet dese Mandens Arrest under hans Proces, men uden at actionere hende, nu i Danmark blev uden al Forskiel anseet for lige straffkyldig, og underkastet samme Behandling, som hendes Ægtefælle. At Grevinden kan have erklæret, ikke at ville skilles fra sin Mand, er vel mueligt; men at den danske Regiering, og Frederik III. som Gnevolds-konge, tre Aar senere, ved en endnu mere barbarisk og retsstridig Fremgangsmaade bemægtigede sig Grevinde Leonores Person,

og holdt hende 22 Aar i Fængsel: er Beviis nok for, at hun 1660 ikke er bleven adspurgt, om hun vilde dele sin Mand's Fængsel; og at man overhovedet i dette Tilfælde hverken andseede Retfærdighed eller Billighed.

Med Corfis Ulfeldt var Forholdet ikke det samme. Han havde fra 1651 til 1658 handlet som sin Konges Tiende, og tilsidst som aabenbar Statsforræder imod den danske Krone. Den ham ved Fredsslutningen 1658 tilkiendte fuldstændige Amnestie, som han ikke i rette Tid benyttede, var han i det mindste høist usikker paa at kunne gjøre nogen Regning paa, efter den nye Fredsslutning imellem Danmark og Sverrige 1660. Spørgsmaalet var nemlig, om han ved denne Fred havde mistet den Ret til at nyde sine Eiendomme og Besiddelser i Danmark, som den Roskildske Tractat udtrykkelig tilsikrede ham? — og her finder man vist nok, ved nøiere Under søgelse af de langvarige Underhandlinger, som gif forud for den kiøbenhavnske Fred, at Ulfeldts Restitution i Danmark er bleven forbigaaet i sidstnævnte Fredstractat.⁴⁾ Carl Gustav havde allerede 1658 (for de danske Sendebud i Ringsted) og senere (i April 1659) for den engelske Gesandt og Fredsmægler Phil. Meadowe, erklæret den roskildske Fred som ophævet;⁵⁾ ved Meadowe's Forestillinger blev han imidlertid

⁴⁾ Denne Omstændighed, hvortil der ikke er taget tilstrækkeligt Hensyn i min tidligere Fremstilling af Corfis Ulfeldts Levnet og Forhold som Statsforræder, (Hist. Tidsskr. 3. Bd.) er siden bleven nøiere undersøgt og belyst af Hr. Pastor Rohmann i hans Afhandling: „Histor. Beviis for den danske Regierings lovlige Ret til at behandle Corfis Ulfeldt som en Landforræder, efter Freden i Kiøbenhavn 1660.“ o. s. v. („For Literatur og Kritik.“ 1ste Bd. Odense, 1843. S. 68—94).

⁵⁾ „Konungen af Swerige förklarade sig wara beredwillig at tractera; men ické at acceptera den Roskildska tractaten såsom fredens conditioner, foregifsandes detta vore att belägga hans senaste entrepris på Danmark med blasme af injustice.“ Friesenderffs Dret:

dog bevæget til at ville underhandle „paa den roskildeſke Freds Fundament“; men Frederik III. vægrede ſig nu ved at ville handle om Fred allene med Kongen af Sverrige. Carl Guſtav ſattes derved vel i Stand til at indtage Smaaøerne og tvinge Fæſtningen Naſſkov til Overgivelse efter 10 Ugers Beleiring; men tabte Leiligheden til at benytte Englands Mægling til at fremtvinge en Fornyelse af den Roskildſke Fred, hvilken han vel har indſeet, at han efter den afflaede Storm paa Kiøbenhavn ikke let vilde opnaae. Hvad der videre, efter Cromwells Død, den yugre Protectorſ Reſignation, Regieringsforandringen i England og Monarkiets Reſtitution, traf Underhandlingerne imellem Danmark og Sverrige i Langdrag: behøve vi her ei at gientage. Derimod er det ikke overflødigt at erindre, hvad der af Puffendorf, uden Tvivl efter de ſvenſke Fredsgeſandters Relationer, berettes om de Underhandlinger, der tilſidſt førtes mere umiddelbart imellem de Danſke og Svenſke Miniſtre, efterat man, (ſom han fremſtiller Sagen) var bleven trættet ved de Hindringer og den uendelige Seenhed, hvormed de fremmede (enſgelſke, franſke og hollandske) Fredsmæglere vidſte at trække Fredens Afſlutning i Langdrag. Puffendorf fortæller: at Fredsmæglerne toge ſig ivrigt af Ulfeldts Sag, og forlangte at han paa ny ſkulde indbefattes i den almindelige Amneſtie.⁶⁾

fættelse af *Meadow's* Rapport om ſin Mediation i Danmark 1659. (*Wieselgrens* Dela Gardiska Archivet. XII. S. 133.) Jfr. de ſammefeds forekommende videre Underretninger S. 137.

⁶⁾ „Instabant quoque sequestres, ut Ulfeldius amnestia includeretur. A quo Legati sueci haud alieni erant, ut dextre virum istum amolirentur, si viderentur ob sequestrium intercessionem ipsi admissi condonasse. *Etsi Tutores Regni eundem amnestia comprehendi nollent, velut subditum suecicum; in gratiam tamen Sequestrium poenam mitigaturi erant viro quantumvis male merito.*“ etc. *Puffendorf* de rebus gestis Caroli Gustavi. Lib. VII. § 23, p. 619-20.)

De svenske Fredsunderhandlere viste sig ikke uwillige til at tilstaae dette, fordi man derved i Sverrige kunde faae Leilighed til at blive af med en tvetydig og ubeleilig fremmed Magnat, som Sverrige ved Dronning Christine og Carl Gustav havde faaet paa Halsen. Den svenske Formynderregiering vægrede sig derimod ved at bevilge nogen Amnestie for Ulfeldt, fordi han var svensk Undersaat (man maa erindre sig, at han paa den Tid, i Marts 1660, sad arresteret i Malmoe, og Processen imod ham var i fuld Gang;) men vilde imidlertid af Opmarksomhed for de mæglende Gesandter, tilstaae en Formildelse i hans Skiebne, som dog, i Betragtning af hans utafnemmelige Opførsel, maatte ansees som ufortient. Puffendorf nævner intet om den danske Regierings Deeltagelse i Forhandlingen om Ulfeldt; men tilføier længere hen, at man omsider, da det endelig mod Enden af Mai kom til Fredens Afslutning, enedes om nogle hemmelige Artikler, som blandt andet indeholdt: at Ulfeldt skulde giengives sine Eiendomme i Danmark, og have Tilladelse til, med sin Frue, at opholde sig i Sikkerhed i dette Rige;⁷⁾ dog med Vilkaar, at dette skulde beroe paa et for ham gunstigt Udfald af den Retsfag, der endnu førtes mod ham i Sverrige.

Hvorledes det egentlig har forholdt sig med den sidstnævnte hemmelige Artikel, er mindre klart, da dens Tilværelse egentlig blot hviler paa Puffendorfs Beretning. Holberg, den tidligste danske Historiefriver, der omtaler den,⁸⁾ har i Fortællingen om hvad

⁷⁾ „*Inde & secretis articulis adornabantur, ut Cornificio Ulfeldio bona sua in Dania restituantur, isque cum coniuge sua tuto in Dania habitare possit; ut tamen prius litem, quæ in Suecia ipsi intenta sit, in finem perducat.*” Puffendorf, l. c. § 27. p. 623.

⁸⁾ Danmarks Historie III. S. 428. Nyerup (Efter om Frederik III. S. 279, 80) taler (efter Holberg) om de hemmelige Artikler, Ulfeldt vedkommende, som indbegrebne i Fredsvilkaarene; uden at have benyttet eller fulgt Puffendorf.

der foregik ved de kiøbenhavnske Fredsunderhandlinger, ligesom frem fulgt Puffendorf, og bragt den hemmelige Artikel om Ulfeldt i Forbindelse med andre Artikler, der vedkom den Skadesløsholdelse, som den i svenske Krigstieneste indtraadte General Ebbe Ulfeldt skulde nyde i Danmark, og Undertrykkelsen af nogle her udkomne, for Sverrige fornærmelige politiske Stridskrifter. Men de her nævnte hemmelige Artikler vare allerede tilføiede den roskildske Tractat, og bleve udtrykkelig bekræftede ved den 32te Artikel i den kiøbenhavnske Tractat; denne har derimod ingen særegne hemmelige Artikler, og Ulfeldts Person eller Stilling findes saaledes slet ikke nævnt i den sidste Fredstractat. Vi finde det ogsaa ligesom antaget af den danske Regiering, (Junius 1661) at han ved den kiøbenhavnske Fred var aldeles udelukt fra den ham tidligere statsretlig forjkkrede Amnestie.⁹⁾

Paa den anden Side kan det dog ikke ganske oversees, at den 26de Artikel i den kiøbenhavnske Fred ubetinget

⁹⁾ »Det befindis, at om end siønt bemte Ulfeldt med sin Frue i det »Roskildske fordrag i særdeleshed er indført, samme Punct dog icke »alleniøe intet om hans onde administration at melde, mens endog »hand, saa wel som hands Frue, efter huiø som med de Suenøse »Plenipotentiariis derover expresse er bleffuen debatterit oc indtyr- »dis samtyøkt at werre, aff det sidste her for Kiøbenhavn sluttede »fordrag aldeles vdeluøkt, oc siden samme fred aff de Suenøse i »arrest holdit.« o. s. v. (Cantøler P. Needø's Erkløring til Kong Frederik III. af 7. Jun. 1661.) Dette Document kan saaledes besyøke det af Hr. Rohmann (anf. St. S. 87) fremsatte Resultat af hans Undersøøelse over Ulfeldts Forhold til den danske og svenske Regiering: at begges fuldmøgtige Gesandter »ved Fredens endelige Slutning (i Mai 1660) ere blevne enige om at ignorere Ulfeldts Tilværeløe, og lade hans fremtidige Stilling i Sverrige berøe paa den forestaaende Dom over ham, og i Danmark paa den danske Konges Naade.« Det lægger endnu mere Bøøgt hertil, at de anførte Ord, som det synes, icke blot ere Needøes, men gien- tagne af det til ham udgaaende Kongebrev, hvori hans Erkløring forlanges.

bekræfter, foruden tre andre tidligere Fredsslutninger, ogsaa den Roskildske Fred; allene med Undtagelse af dens 3die Artikel, om at udelukke fremmede, fiendtlige Flaader af Østersøen, som i bemeldte 26de Artikel udtrykkeligt annulleres. Herved kunde det vel synes, at man ved at bekræfte den Roskildske Fred i alle Punkter, der ikke umiddelbart ophævedes ved nye Stipulationer i den Kiøbenhavnste Tractat, ogsaa havde ladet den roskildske Artikel 24, om Corfis Ulfeldts Restitution i Danmark, beholde sin Gyldighed. Men var dette Meningen, da maatte igien de af Buffendorf omtalte hemmelige Artikler til hans Fordeel, som man, i Betragtning af de mæglende Magter eller deres Sendebud, skulde have indvilget i, være overflødige.

Paa en Maade foreges Dunkelheden eller Uvissheden i den Synsmaade, hvorefter man, fra begge Regjeringers Side, har betragtet Ulfeldts Stilling, da den Kiøbenhavnste Fred blev sluttet, ved en Beretning af den franske mæglende Fredsgefandt Terlon: at efterat de øvrige stridige Punkter vare afgjorte, stod endnu Corfis Ulfeldts Sag tilbage, „hvem de Svenske holdt fangen i Skaane, og som Kongen af Danmark fordrede udleveret, som indsluttet i Tractaten“ (*que le Roi de Danemarque demandoit comme estant compris dans le Traité.*) Derksom Terlon (som dog slet ikke kan omtvives) har vidst Bested om hvad der underhandlede med Hensyn til Ulfeldt, synes det, som man af den franske Fredsmæglers Udtryk kunde uddrage den Slutning: at det ikke var i nogen fiendsk Hensigt, at man i Danmark fordrede Ulfeldts Udlevering. Det modsatte synes at have saameget mindre Rimelighed, da han sad fangen i Sverrige, hvor det saae ilde nok ud med hans Sag, og hvor de Danske overhovedet kunde være vel tient med, at man holdt en saa urolig og tvetydig Mand fast. — Men det er i øvrigt en temmelig ufrugtbar Gienstand for videre

Undersøgelse eller Gissning, om de anførte, i adskilligt uoverensstemmende Omstændigheder kunne udlægges til Fordeel for Ulfeldt, i Henseende til hans Sikkerhed under Folkerettens Beskyttelse, eller ikke. Paa den Maade, hvorpaa Ulfeldt kom til Danmark i Julii Maaned 1660, som actioneret af den svenske Krone for Statsforræderi, og flygtet af sit Fængsel, inden Sagen var paadomt: kunde det være Spørgsmaal, om ikke snarere den svenske Regiering kunde have mere Udfømt til at forlange ham udleveret, end den danske havde da Freden sluttedes? Saameget var aabenbart, at begge Regieringer havde liden Grund til at troe ham, og begge behandlede ham (den svenske dog med ulige mindre Grund, end den danske) uden al Skaansel, som deres Fiende. Man maa derfor give den forhen anførte Historiker Ret i, at hvis man vilde antage, at den hemmelige Artikel i Freden til Fordeel for Ulfeldt, hvorom Puffendorf taler, virkelig var bleven vedtaget af begge Magter: da havde han „ved sin ubetimelige Flugt selv sat Tractatsartiklen ud af Kraft, og sat sig i en fredløs selder dog værnløs) Tilstand baade i Sverrige og i Danmark.“¹⁰⁾ Hans Len i Sverrige, hvis Konge han havde tient imod sit eget Fædreland, blev saa slet, som muelig. Den svenske Regiering, som i ikke havde stadfæstet den malmøeske Commissions Kiendelse, men snarere besluttet Ulfeldts Frigivelse: tog hans Flugt til Paaskud for Confiscationen af de betydelige Godser, Carl Gustav havde stienket ham; og heller ikke blev der nogenstunde Tale om at betale den Sum af over 370,000 Rdlr. som Ulfeldt i rede Penge havde laant deels Dronning Christine, deels Carl Gustav, og hvorfor Obligationer fandtes i hans Børge, da han var flygtet til Kiøbenhavn.¹¹⁾ Saa

¹⁰⁾ Rohmann, i det anf. Tidsskrift „for Litteratur og Kritik“, S. 89.

¹¹⁾ Jfr. Historisk Tidsskrift, III. S. 462.

godt forstod man i Sverrige at benytte sig af Ulfeldts flette Lykke i hans forræderste Handlemaade imod sit Fædreland, og af hans ukloge Dpforsel imod Carl Gustav. Uagtet de mæglende Magters Ministre ved de Kiøbenhavnske Fredsunderhandlinger ikke havde forsømt at tage sig af Ulfeldts Sag, og den franske Ambassadeur Terlon, paa sin Forestillig herom til den svenske Regiering, erholdt fra Gufedronn. Ulrike Eleonore, et gunstigt Svar (20. Jul. 1660) og bestemt Løfte om Ulfeldts Frigivelse: fordærvede han alting for sig ved sin ubetimelige Flugt fra Malmøe.¹²⁾

I Kiøbenhavn fandt han en Modtagelse, saa langt fra den, han syntes at have gjort sig Forestilling om: at han snart maatte erfare, hvor rigtig hans Ægtefælle havde dømt, da hun ivrigt, men uden Nytte, fraraadede ham Flugten til Danmark,¹³⁾ hvorhen hun dog, som en tro og uadskillelig Hustru, ikke undlod at følge sin Mand. Saasnart det erfarede at Leonora Christina ligeledes var kommen over til Kiøbenhavn, blev det Ulfeldts Ægtepar satte i Forvaring paa Rosenborg, og efter saa Dages Forløb bragt ombord paa et Skib, hvorpaa de, under Bevogtning af to Oberster, Rankau og Kruse, førtes til Bornholm, den 25de Jul. 1660¹⁴⁾ og fattedes

¹²⁾ Memoires de Terlon. Ed. de 1682. 12. p. 301—303.

¹³⁾ „Für wenig Tage sagte sie: „Gott verzeihe es denen Reichs-Räthen, so uns gerathen, daß wir sollten in Copenhagen kommen.“ — „Sie beklaget sich über den Grafen, daß Er Ihnen Rath nicht folgen wollten, dann Sie hatte Ihm gerathen, er sollte sich erstlich nachher Lübeck eine Weil begeben; der Graf aber saget, es wäre Ihm unmöglich gewesen, sich anders zu resoluiren, als nachher Copenhagen.“ (Rapport af General Zuchs 10. Sept. 1661.)

¹⁴⁾ I en haandskreven Memorial om det Ulfeldts Ægtepars Tilstand (dat. 29. Mars 1662) hedder det: „at de den 25. Jul. 1660 tillsammans bleve førte fangne til Hammershuus Slot.“ Dette Udtryk kunde synes at indeholde, at det var den Dag, de afsjelede fra Kiøbenhavn Overfarten maa da have gaaet hurtigt, siden Ulfeldt allerede den 28. Jul. skrev fra Bornholm. (s. nedenfor.) Maaſke har Dagen

i Fangenskab paa Slottet Hammershuus. Man forsømte heller ikke saa meget som mueligt at sætte sig i Besiddelse af Ulfeldts Midler i rede Penge eller Kostbarheder, som han enten endnu havde staaende i Kiøbenhavn, eller som Grevinden havde havt Leilighed til at bringe i Sikkerhed med sig fra Malmøe. Det synes dog ikke, at man strax i Kiøbenhavn fratog dem Alt hvad de havde hos sig; eftersom Ulfeldt endnu ved Ankomsten til Bornholm var i Besiddelse af et forseglet Skrin, der indeholdt Klenodier og rede Penge; men som der blev frataget ham, og som Commandanten paa Hammershuus tog til sig. Den 13de August udgik ogsaa Frederik den Tredies Befaling til den bekjendte Franz Spechan:¹⁵⁾ at da man var kommen i Forsaring, at Grev Grevens Ulfeldt har endeel ham tilhørende Tøi i Spechans Huus, skulde han overlevere alt saadant til de af Kongen befittede Commissarer, Jens Rothsten og Joch. Frid. Wind, hvilke samme Dag fik Kongens Befaling, at begive sig til Spechans Huus, registrere Alt hvad der maatte findes af Ulfeldts Eiendom, og overlevere de modtagne Sager til Kongen selv. Tillige skulde de fordræ Spechans Erklæring, om noget siden bemeldte Grev Ulfeldts Vort-

d. 25. Julius været den, da de efter Overfarten ankom til Bornholm, eller da de førtes til deres Fængsel paa Slottet.

¹⁵⁾ Franz Eberhard v. Spechan, under Frederik III. Oberstlieutenant ved Garden til Hest, og Ceremoniemeister, var født (i Königsberg) 2. April 1628, og havde tjent endeel Aar i Frankrige under Turenne. Frederik III. og Christian V. tjente han i Krig og Fred i 40 Aar, blev under den sidste Konge Geheimeraad, 1683 Stiftamtmand i Ribe, hvor han døde 1697 d. 27. December. (Pontoppidan. Marm. Dan. II. p. 62. 73.) Hr. Rohmann (anf. St. S. 171) har alt bemærket den egne Stilling, hvori Spechan 1660 var kommen til Kongen og til Ulfeldt. Han skal have ægtet den bekjendte (nedenfor forekommende) Birgitte Reinholds, Enke efter Borgermester Reinhold Hansen; og til hende, der engang (for hendes første Giftermaal) skal have været i Ulfeldts Tjeneste, (og saaledes til Spechans Huus) siges begge at have taget deres Tilflugt, da de kom

reise deraf er bortkommet.¹⁶⁾ Hvorledes man længere hen forholdt sig med Ulfeldts Midler, deres Sequester og Confiscation, vil herefter komme til Dntale.

Efterat Greven og Grevinden vare komne i Land paa Bornholm, overgave deres Fødsagere dem som Fanger til den fra Kiebenhavns Belciring som en tapper og duelig Officeer bekiendte Generalmajor Adolf Fuchs, der 1659 var udnævnt til Gouverneur over Landet Bornholm, med 2000 Rdl. aarlig Lønning og Tractement som Oberst.¹⁷⁾ Ulfeldt, som nu for sildigt indsaac, hvor uflogt han havde handlet i at flygte til Danmark, vilde dog endnu ikke opgive Haabet om at forsmilde Frederik III. Strax efter Ankomsten til Bornholm skrev han atter, (d. 28. Jul.) kun ni Dage efter det første Brev, et i underdanige Udtryk, men i en værdig Stiil affattet Bønsskrift, hvori han gientog sit forrige Udsagn, at han allene havde taget sin Tilflugt til sit Fædreland, fordi han der ventede sig et Fristed af den Konges Raade, for hvis Skyld han havde lidt saa langvarigt et Fangenskab i Sverrige. Han vilde endnu engang tilbyde Kong Frederik sin ringe Tjeneste; men om Hans Majestæt fandt, at han ei kunde modtage den, da vilde han, uden at beraabe sig paa Fredstractaten¹⁸⁾, „med

over fra Malmøe. (Jvf. Suhms nye Saml. I. S. 99. T. Berghers Orion. I. S. 24.)

¹⁶⁾ Siællandste Tegnelser. (Utrykte Bilag.)

¹⁷⁾ Hans Bestalling (paa Tydsk) er af 21. Jul. 1659; den paalægger Gouverneuren ikke allene at holde „Fæstningen“ (Hammershuus) i god Forsvarsstand, og at befæste alle Udgange til Landet; men tillige, at omgaaes særdelses lempeligt med Indbyggerne, og paasee at de ikke betynges ved noget nyt Paalæg, eller gives anden Anledning til Klagemaal. Paa Kongens Bildbane maatte Generalen hverken selv jage, eller tillade nogen Anden at skyde eller jage. Han skulde umiddelbart staae under Kongen, og ikke lyde nogen Andens Befaling; o. s. v.

¹⁸⁾ „Je ne demande mesme point, que V. M. aye aucun regard au Traitté qui me donne liberté de demeurer dans ma Patrie.“ (Utrykt Bilag.)

Deden saa at sige paa Læberne“, kun bede om den Raade, at maatte ende sine Dage i Frihed; og vilde han da udstede sin Forpligtelse, aldrig at komme til noget Sted i Konges Riger og Lande, mindre at tage fremmed Tjeneste. — Ogsaa dette Forsøg blev uden Virkning; Bornholms faste Klippeflot modtog indenfor dets Mure de to berømte Statsfanger, under Bevogtning af den strenge General Fuchs.

Denne Mand, som man i et nyere Skrift over Ulfeldt, efter en Maalestok, der maatte uendeligt formindskes, har villet bringe i Ligning med Sir Hudson Lowe, havde i det mindste, dersom nogen Ahneise om den Skiebne, der ventede ham, var opstegen i hans Bryst, havt Grund nok til at ønske, at han aldrig havde seet de farlige og besværlige Gæster paa Hammershuus, som det blev ham paalagt at vogte. — Ulfeldt kom upasselig af Colik (maaskee ved en Forkølelse paa Overfarten) i Land paa Bornholm. Efter Generalmajorens første Beretning til Frederik III. (af 30. Jul.) gjorde han sig endnu langt mere syg, end han virkelig var; men uden at agte herpaa, lod Fuchs ham lægge i en Vogn, og føre til Hammershuus, hvor baade Ulfeldt og Grevinden i den første Samtale med Generalmajoren viste sig i høj Grad modfaldne og fortvivlede over deres Skiebne. Da Fuchs spurgte ham, om han ikke nu kunde see Guds Tilskikkelse og Straf deri, at han selv havde givet sig i Kongens Magt, tilstod han dette; men tilføiede, at han aldrig havde troet, det skulde komme saa vidt, at man vilde bringe ham til det Sted, hvor han nu befandt sig. „Han kastede sig derefter paa Sengen, og Konen begyndte heftigt at skrige og græde. Ja, efter alt hvad jeg mærker — tilføiede Fuchs — kan jeg ikke troe andet, end at hans Forstand er forvirret, og at en Helvedes-Angst begynder at røre sig i ham: thi han er af og til, mere død end levende“. Gouverneuren lod begge sine Fanger indsætte i Rustkamret,

som fandtes i Slottets Taarn, og hvortil han lod Døren omgiøre saaledes, at den kun udenfra kunde aabnes. Udenfor lod han sætte to Vagtposter, og lod anbringe et Hul i Døren, for at Fangerne udenfra kunde iagttages. Desuden satte han en Vagt i Taarnet, bestaaende af en Sergeant, en Corporal, og to Soldater, („Rotten-Knechte“) af hvilke een om Natten blev posteret indenfor Døren i Rustkammeret, for at passe paa Fangerne, og sørge for Pyret, der om Natten brændte hos dem. — Saaledes troede Fuchs, at have gjort deres Flugt umuelig. Han beskriver omstændeligt for Kongen alle sine Indretninger og Forsigtighedsregler, og slutter med den Forsikring: „Sie sollen mir nicht entlauffen!“ Det var dog meget nær ved, at han deri havde lovet Kongen meer end han kunde holde.

Skiondt vi mangle de til Gouverneuren udgaaede kongelige Befalinger, begribe vi dog let, at der ved disse er blevet paalagt ham den alvorligste Strengbed og Agtpaagivenhed i at vogte de ham betroede Statsfanger, der endnu betragtedes som meget farlige Personer; saameget mere, som den dristige Flugt fra Malmoe nylig havde vist, hvad Ulfeldt var i Stand til at vove, og hvad der kunde lykkes ham. Fuchs var uden Tvivl en Mand, som Frederik III. ganske kunde stole paa, en tapper og dygtig Soldat, af megen militair Uerofsølelse, og (som hans Breve udvise) vist nok ikke uden en vis Dannelselse og Brugbarhed til den vigtige Post, som var betroet ham paa Bornholm; men derhos hidsig, uden Giinhed, snarere raa og noget brutal i sin Adfærd, end mild og human ved Siden af den nødvendige Strengbed. Han havde kunnet noies med denne, for saavidt hans Pligt bød ham at affære Ulfeldt enhver Muelighed til Flugt. Men han havde hjulpet til at forsvare Kiøbenhavn mod de Svenske; han havde giennemgaaet Krigen imod Carl Gustav, hvori Ulfeldts Forræderi havde givet ham et vanæret

og affhyet Navn; han var en tro Tiener af den danske Konge, og deelte baade den Foragt og det Had til det Ulfeldtske Ægtepar, som var blevet en herskende Stemning i Danmark siden den Roskildske Fred. Det var vist nok meer en raa Vitring af overdreven Nidkærhed og Iver i Kongens Tieneste, end det var for fuldt Alvor, at han i sin første Rapport yttre det Dulle: at han et Par Gange om Dagen maatte tractere Førræderen med Bidst eller Stokkeprygl, for at faae ham til at rykke ud med de store Midler, som et almindeligt Rygte tillagde ham, og som man allerede for mange Aar siden besyldte ham for at have samlet ved Svig og Underslæb. — Fuchs vilde derfor ikke blot bevogte sine Statsfanger; han vilde søge at udforske deres hemmelige Forbindelser i Danmark, hvor deres virkelige eller formeeente Rigdom var skjult, og hvad for Anslag de endnu kunde opspinde for at slippe ud af Fængselet. Derfor satte han ikke allene sin Bagtmesters Kone, et suiltdt, skiondt tilsyneladende enfoldigt Fruentimmer, til at spionere Fru Ulfeldt, som hun jævnlig maatte betiene i hendes eget Bærelse; men gav Konen Anviisning, hvorledes hun bedst kunde lokke Grevinden til at betroe sig til hende.

Den Strengbed, som det var Gen. Major Fuchs paa lagt at anvende imod det Ulfeldtske Ægtepar, gif saa vidt, at de hverken maatte forlade deres Bærelser, eller faae noget andet Menneske i Tale, end Gouverneuren, de Officerer, han sendte i Grenden til dem, og de Personer, som opvartede dem; til hvilke horte en jydsk Karl eller Tiener, som det var blevet Ulfeldt tilladt at medtage fra Kiøbenhavn; ligesom man ogsaa baade berøvede dem Bøger, og Brugten af Pen og Blæk. Deres Tilstand, og Tanken om en saadan Indspærring for Livstid paa den sorgelige Klippeborg i Østersøen, blev dem meget snart saa skræffelig, at de neppe vare komne til Hammerhuus, før Grevinden gif i den opstillede Snare og

begyndte at indlade sig med Bagtmesterens Kone. Da denne ved forstilt Medlidenhed havde gjort den kloge Dame uforsigtig nok til strax at nærme sig en ubekendt Person, med Tilbud af Penge for at hjælpe til deres Redning: overdrog Grevinden hende at tale videre med sin Mand om at skaffe en Baad, som kunde føre dem over til Lübeck. For at bevæge ham dertil, maatte hun love ham Guld og grønne Skeve. Bagtmesteren og de andre Folk, som kunde behøves for at hjælpe Ulfeldt til at flygte fra Landet, vilde han forsiikre at forserge saaledes, „at de kunde leve som Grever.“ Imedens nu Konen foregav for Grevinden, at vilde meddele sin Mand dette Auslag, og med ham noiere overveie det: robede hun det strax for Gouverneuren, som allerede i sin første Beretning om Ulfeldt (af 30. Jul.) meldte det til Kongen.

Det var ikke nok hermed; Greven og Grevinden viste sig endnu mere uforsigtige i videre Forsøg paa at bestikke underordnede Personer; saaledes ogsaa ved af og til at give smaa Foræringer i Penge til de vagthavende Underofficerer¹⁹⁾. Da imidlertid Bagtmesterens Kone enten i Tide har trullet sig tilbage, eller forestillet Grevinden, at det omhandlede Auslag ikke lod sig udføre: betænkte hun sig ikke længe paa at vilde friste Gouverneuren selv. Hun havde, som det synes, en stærk Tro paa Guldets Almagt, og Ulfeldts egen Tænke- og Handlemaade havde vel lært hende, at betragte Ed og Pligt som meget lette Varer. Hun gif da ogsaa her, uden alt for mange Omsvøb, lige til Sagen. I en Samtale i Genrum (beretter

¹⁹⁾ „Die erste Liberalität geschah vom Herrn Grafen, da dem Sergeanten Friedrich Erichsen und den Corporal Nicolay Zechter, so die Wacht bey Ihm hatten, anständig nur mit einem halben Thaler verehret wurden.“ (Fuchs, Mod: Erklaring og Beretning, af 6. Oct. 1661.) Han lod strax Ulfeldt høfligt bede, at holde inde med saadanne Foræringer, hvis han ikke vilde give Anledning til strengere Forholdsregler.

General Maj. Fuchs²⁰⁾ havde Grevinde Ulfeldt først budet ham 10,000 Rdlr., dersom han vilde lade dem slippe ud af Fængselet, siden 20,000 Rdlr., og tilsidst et Bankbeviis („ein Bankbrief“) paa 40,000 Rdlr., foruden at de vilde tilsikre ham Erstatning, hvis han skulde blive affat, og hans Eiendom confiskeret. At Gouverneuren, dersom han ikke tillige selv tog Flugten, kunde udsætte sig for noget endnu værre: dette lod hun ligge udenfor Regningen. Men hun maatte gjøre den ubehagelige Erfaring, at hun ogsaa i dette Tilfælde ganske havde forregnet sig. Generalmajoren gav hende at forstaae, at hun havde taget feil af hans Charakter, naar hun troede at han ved slige Midler kunde fristes til at overtræde hvad Pligt og Ære foreskrev ham. Efter nogen Betænkning sagde hun ham da: at det nok vilde være hende mueligt, naar hun skrev til Kiøbenhavn, at skaffe en skriftlig Befaling fra Frederik III., at frigive dem af deres Fangenskab. Da Gen. Fuchs derpaa, med nogen Forstillelse, spurgte: hvorledes Grevinden meente at faae en saadan Befaling under Kongens Haand og Segl? svarede hun: at dette ikke vilde falde vanskeligt, da Kongen skriver meget under, uden at vide hvad det er. („Denn Ihre Königl. Maj. schreiben viele sachen unter, daß Sie nicht wissen was es ist.“) Generalen holdt gode Miner uden at indlade sig dybere med Grevinden, angaaende hendes Foregivende. Han vilde (som han melder Kongen) deels lade det komme an paa et Forsøg, om hun virkelig kunde skaffe en saadan Befaling tilveie; deels vilde han see, om han kunde lokke det omtalte „Bankbrev fra Amsterdam, som skal lyde paa 40,000 Rdlr.“ ud af hendes Hænder, hvilket han derpaa usfortøvet vilde stikke Hans Majestæt.²¹⁾ Grevinden havde sagt ham, at det laae i

²⁰⁾ I hans anden Rapport til K. Frederik III. af 10. Sept. 1660.

²¹⁾ Det af Major Cranß (d. 4. Decbr.) afgivne første Vidnesbyrd bekræfter flere af Gouverneurens Udsagn om Maaden, hvorledes Grev:

det lille Chatol, som han havde i Forvaring for hende. „Jeg har søgt det der, (føier han til) men ikke fundet det; hun maa formodentlig endnu have det hos sig.“ Man seer heraf, at Fangerne ikke ved Ankomsten til Bornholm vare blevne undersøgte i deres Klæder, eller paa Kroppen; og det kan maaskee vel antages, at Tilbudet af dette Bankbeviis paa saa stor en Sum (formodentlig ikke andet end en Fiction af Grevinden) har været den Anledning, som bragte Fuchs til at aabne det forseglede Skrin, hvilket siden paadrog ham kænsekende Befyldninger. Generalen forsikrede Kongen i de stærkeste Udtryk, at ikke noget Tilbud fra Ulfeldts Side skulde røkke hans Troskab; han vilde før sprengte ham og sig selv med hele Slottet i Luften. („Eche lieber, daß es mir möchte vergönnet werden, die Raquette mit 100 Centner Pulver anzuzünden, worauf er ich selbst, und ihm nebenst seinem Weibe den höllischen Geistern zu sacrificiren“.)

Grevinden, som vel har mærket, at Generalen ikke var at vinde, blev dog derved ikke mere forsigtig i sine Forsøg paa at

inden havde søgt at forføre ham ved Tilbud af Foræringer, og hvorledes han nogen Tid i Begyndelsen havde gjort hende trofskyldig. Majoren havde (som man seer) været tilstede ved den tidligere Samtale, hveri Skenderiet forefaldt imellem Grevinden og Gen. Fuchs: „Ich sey bewußt, und habe es gehört, daß wie der Hr. Generalmajor zu der Gräfinn gesagt, daß sie ihm wohl 100,000 Rth. gebotten wann er Sie wolle aufkommen lassen, Sie, die Gräfin, geantwortet: wenn Sie nur 50,000 Rthlr. noch bei Sich hätte, wolle Sie wohl aufkommen. Der Hr. General-Major sollte nur still damit schweigen, sonst Sie es Ihre May. wollte zu wissen thun, daß Er mit Ihr wegen Ihrer Entledigung marchandirte. Worauf der Hr. Gen. Major geantwortet: Er hätte solches schon selbst Ihre Majestät berichtet; darauf Sie ferner gesagt: So habt Ihr uns denn betrogen; da dann der Hr. Gen. Major geantwortet, daß er solches mit gutem Herzen gethan, und gerne den Wechselszettul auf die 40,000 Rthlr. heraus gehabt hätte. Worauf Sie weiter in ein Disput gerathen, und Worte gewechselt.“ (Han vilte naturligviis ikke lagge til: grobe Worte.)

bestikke underordnede Personer. Hun begyndte med at faste Mad, som hun glemte fra Middagsmaaltidet, ned til en Skildvagt, der pleiede at have Post ved Toden af Taarnet, og lod derpaa engang et Brev følge med, som hun gjorde Regning paa, at Soldaten skulde flye Vagtmesterens Kone. Man seer ikke Grunden til at hun valgte et saa usikkert og farligt Middel, hvis ikke maaskee Konen, som hun troede at have vundet ved smaa Foræringer, for en Tid er bleven hindret fra at komme ind til Grevinden paa hendes Værelse. Soldaten havde ikke vovet at afgive Brevet, men havde glemt det i Muren; og da Vagtmesterens Kone engang efter nogen Tid er kommen ind til Grevinden, har denne vel erfaret, at hun ikke havde faaet Brevet, hvilket Konen imidlertid dog paa en eller anden Maade kom efter, og lovede at skaffe til Kiøbenhavn. Men baade Vagtmesteren og hans Kone, melder Gouverneurén, ere troe og ærlige Folk; han havde underviist Konen, hvorledes hun skulde føre Grevinden bag Lyset, for at han i hende kunde have en Spion. Saaledes kom ogsaa dette Brev strax i hans Hænder; han forstod at aabne det fra Siden uden at bryde dets to Segl; og der sandtes et Indlæg i til den bekjendte Birgitte, Sal. Reinhold Hansens, som var Grevinde Ulfeldts Fortrolige, og derfor bliver ilde udstieldt af Fuchs.²²⁾ Dette havde han læst, og vel ikke fundet dets Indhold meget vigtigt, men forblømmet og mistænkeligt nok. Der var næv-

²²⁾ »Diese Bierte, Seel. Reinholdt Hansen Frauwe, musz eine heyllose caronomie sein; dann Vhleselct hatt durch dies weib all seine anschlüge und brieffe bestellen lassen; Es wäre wohl nicht unrathsam, daß dies Weib weggethan, oder sensten in Verwahrung genommen würde« o. s. v. Den i Ulfeldts Historie forekommende Birgitte, der synes at have været Leonore Christine meget hengiven, og til hvem Grevinden havde stor Tiltro, havde været Gule efter en Bergermester i Kiøbenhavn, Reinhold Hansen, som var bleven afsat under Christian IV. (Penteyridan Orig. Havn. p. 387.) Hun har dog neppe, efter sit andet Giftemaal med den ved Frederik III. Hof ansatte Spechan, (i. Ann. ¹⁹⁾) haft nogen Ulempe af hün Forbindelse.

net to Personer i Kiøbenhavn, med Hensyn til at bringe den for omtalte Ordre tilveie (angaaende Ulfeldts Løsladelse;) om den ene yttres Fuchs, at han kiender ham som en alt for ær- lig Mand til at indlade sig paa noget saadant; den anden var ham ubekiendt; men han raader Kongen til at lade Brevet komme i „den falske Dwindes Hænder“, for at erfare, hvad Virkning det maaskee vilde have, og hvilke Ulfeldts Venner („favoriten“) i Kiøbenhavn vare. Han havde derfor aftalt med Bagtmesterens Kone, at denne skulde oversende det fra Grevinden modtagne Brev til en Dvinde, som hun kiendte i Kiøbenhavn, og som man kunde lade overbringe Brevet til Birgitte Reinholds, naar hun først af Secretair (Rentemester) Gabel var bleven hemmelig instrueret om, hvorledes hun bedst skulde bære sig ad dermed.

Man seer af disse to Beretninger, at det Ulfeldtske Ægtepar var kommet i gode Hænder; men tillige maa man falde i Forundring over den letfjendige Uforsigtighed, hvormed to Personer, om hvis Siinhed og Klogskab man havde saa høie Begreber, kunde give sig selv og sine Hemmeligheder til Priis for den første, den bedste. Imidlertid maatte de snart blive overbeviste om, at der hos de saa Personer, med hvilke de i Fængslet kunde komme i Berøring, baade høie og lave, ikke var noget at udrette ved Bestikkelse. Hvad Folgen har været af det opsnappede Brev til Kiøbenhavn, som General Fuchs lod komme i Frederik III. Hænder, mangle vi Kundskab om; vi fattes ikke allene Gouverneurens egne Papirer, med de Breve og Befalinger, Ulfeldt vedkommende, som han har modtaget fra Kongen; men ogsaa hans egne efterfølgende Rapporter, efter den 10de Septbr. 1660. Det synes, efter en nogensteds forekommende Uttring af Fuchs, at han under den paafølgende Vinter 1660—61 saa meget som mueligt, undgik personlig Sammenkomst med det Ulfeldtske Ægtepar, og under-

tiden ikke saae dem i to til tre Maaneder, fordi det, som han siger, krænkede ham at høre paa alle de Fornærmelser og uar- tige Udtryk, som især Grevinden opvartede ham med; efterat hun havde mærket, at det var forgieves at ringe for hans Dren med „Fortunatus-Bungen“. — Saaledes fremstiller For- holdet sig imellem det Ulfeldtske Ægtepar og Generalmajor Fuchs, fra deres Ankomst til Bornholm indtil henimod Foraaret 1661, efter Generalens tidligere Beretninger til Frederik den Tredie. Sammenlignes disse med de egenhændige Erklæringer, som Grevinden længere hen (5. Oct. 1661) maatte afgive til Grev Chr. Rantzau, da findes her vel endeel Afvigelser; men dog ikke saa mange, eller af saa væsentlig Betydning, at man aldeles ikke skulde kunne forene dem med Generalens Beret- ninger, eller at man skulde holde disse for falske, og drage hans Trostid mod Kongen i Tvivl. Man vil derimod, med Grindringer fra Processen i Malmö, ikke være tilbøielig til at antage Leonore Christine for at have været ængstelig samvit- tighedsfuld i Sanddruheden af Vidnesbyrd, der stode i Berø- ring med hendes Ægtefælles Frelse og Belfærd.

Grevinden angiver: at det først var efter Foranledninger, som Gouverneuren selv havde givet, („nach vielen, des Hrn Majoren mir gethanen offerten und Anleitungen“) at hun, i en Samtale med hans Frue, indlod sig med denne, om ikke hendes Mand skulde være at formaae til at løslade dem. Gouverneuren var gaaet ind derpaa, havde en Dag taget Grevinden ud at fiske (?) („er führte mir darauff auß fischen“) og ved den Leilighed indladt sig i en udførlig Samtale med hende om Sagen. At hun først har talt med Fru Fuchs herom, er rimeligt, da man seer, at Grevinden havde lovet hende en Foræring af Juveler; at hun havde budet Fuchs først 10,000, siden 20,000 Rdlr., men ikke mere, stemmer i det mindste overeens med Ulfeldts ved ovenanførte Leilighed særskilt afgivne

Erklæring, og kan vel forenes med Gouverneurens første Indberetning til Kongen. Grevinden vil: at Fuchs skulde have forlangt 50,000 Rdlr., fordi dette var Værdien af de Gods, hans Kone eiede i Brabant; men Grevinden vilde ikke love meer end hun meente, de kunde holde; at han derefter vilde vide, hvad Sikkerhed han skulde have for de lovede Penge; og at hun ved hans True havde ladet ham sige, at hun i sit Skrin (som Gouverneuren allerede d. 1ste Aug. 1660 tog til sig) havde „en Bancosjeddél paa 40,000 Rdlr., som kunde overgives ham til Sikkerhed, indtil han kunde have de 20,000 Rdlr.“ — Man kan lægge Mærke til, at Grevinden selv derhos tilføier: at hun dengang endnu ikke vidste af, at Fuchs havde aabnet Skrinet. („Wir dahnahen unvis-sent, das er meine lade geöffnet.“) Han havde, siger hun, efter sin egen Fortælling, allerede sendt sin Arkliemester til Romme med Skrinet, for at lade det ved ham overføre til Kiøbenhavn; men da han faaer det omtalte Tilbud, reiser han samme Nat til Romme, for endnu engang at giennemføge Skrinet, om Bancobeviset skulde findes deri, ladet det bringe i Land fra Skibet, „bliver nu anderledes tilfunds, og beholder Skrinet tilbage; men sender de Brevskaber, som fandtes i samme til Kiøbenhavn.“ Herom (tilføier Grevinden) underrettede Gouverneuren hende selv; var meget vred; sagde, hun havde villet føre ham bag Lyset, og det havde aldrig været hans Alver at foretage noget, der stred imod Ære og Pligt. Herpaa bebreidede hun ham, at han imod al Lov og Ret havde brudt hendes Herres Segl og med Vold aabnet hendes Skrin; „saaledes skilted vi i Brede fra hverandre, („also schieden wir mit Unwillen von einander“) og der har siden aldrig været Tale imellem os om flige Propositioner.“

I det Hele stemmer denne Grevinde Ulfeldts Fortælling saa vidt overeens med Gouverneurens Indberetning, at man

hun maa læse begge med den Forudsætning: at Fuchs fra første Dieblif af (vi maa erindre, at alt dette foregik i en Tid af saa Uger) har handlet imod det Ulfeldtske Egtepar med overslagt List, for at lokke ud af dem, hvilke Tanker de havde om deres Fremtid, og hvad for Anslag de mueligen ved hemmelige Forbindelser vilde tænke paa at udføre. Hvad enten dette var Gouverneurens eget Paafund, eller man havde givet ham Bink og Befaling derom fra høiere Steder: saa var hans Fremgangsmaade vist nok hverken ridderlig eller ærlig imod en Dame, som i det mindste med heroisk Mod og Kraft deelte sin Egtmands Ulykke, og hvem ingen Straffskyldighed for hans Statsforbrydelser kunde paahvile. Heller ikke kunde det, efter Naturens Lov, og menneskelig Billighed, lægges Grevinden til Last, at hun søgte Midler til at befrie sig og sin Mand af et haardt Fængsel, hvori man havde sat dem, inden nogen Dom var overgaaet dem. Gouverneur Fuchs, der, efter hans egen tidligste Indberetning til Kongen, ikke saasnart havde modtaget sine Statsfanger, for han begyndte at friste dem til at forsøge paa, om Bestikkelse kunde udrette noget hos ham selv, eller hans Undergivne, satte sig ogsaa ved den Maade, hvorpaa han handeled med Grevens forseglede Skrin, som man i Kiøbenhavn ikke havde hindret dem fra at medtage, i et falskt og ufordeeligt Lys. Man har upaatvivlelig ingen Grund til at mistænke en tapper og dygtig Officer, som Fuchs, der var betroet en vigtig og vel aflagt militair Post, og desuden havde egen Formue, for nogen Tanke til at ville for Benge bryde sin Ed, og overtræde sin Pligt imod sin Herre; ligesaa lidt som for den lave Forbrydelse, at ville hemmeligt tilegne sig noget af Ulfeldts medførte Giendele. I et privat Brev fra Gen. Majoren til Gabel, (skrevet den 25. Marts 1661, efter Egteparrets forsøgte Flugt) fortæller han ligesom, at hans Kone vel havde lyst til at beholde de Juveler, Grevinden

havde foræret hende; (hun kunde dog neppe giøre nogen billig Paastand herpaa, da de vel egentlig kun vare lovede hende under samme Betingelse, som Pengene vare tilbudne hendes Mand.) Generalmajoren meente imidlertid, „at siden Grevinden havde været tosset nok, til at forære noget bort, uden at være vis paa at opnaae, hvad hun havde til Hensigt dermed, saa kunde han ikke hjælpe hende; hun maatte see til, hvorledes hun kunde komme til Rette derom med hans Kone;“ og han vilde lade de to Damer imellem sig selv udfegte den Trætte.²³⁾ I øvrigt paastod han, at Ulfeldts store Ord, som han i Begyndelsen førte i Munden, om de mange tusinde Rdlr., som denne Juvelskat skulde være værd, var ikke andet, end Praleri. Med Undtagelse af to eller tre Stene, der havde nogen Værdi, var det øvrige kun „schlechte Sachen“; og det Hele kunde neppe bringes til 1000 Rdlr.

Man seer heraf saameget, at Generalmajor Fuchs havde handlet baade uforstågt og utilbørligt ved at aabne Ulfeldts forseglede Skrin, om han endog lod optage en Specification over Alt hvad deri fandtes af Juveler, Penge og Obligationer. Han udsatte sig ikke allene for mundtlige Bebreidelser og krænkende Beshyldninger af de Fange, som gav Anledning til Dyrtrin, der undertiden udartede til et paa begge Sider pøbelagtigt Skienderi; men han kunde ikke hindre, at Ulfeldt fandt Leilighed til at afgive skriftlige Klagemaal, der paa en eller anden Maade ere komne Frederik III. for Dine. Dette fremgaaer bl. A. deraf, at Kongen i Februar 1661 (saaledes endnu inden den forsøgte Undvigelse) paalagde Gen. Maj. Fuchs, at

²³⁾ „Ich besorge, es wird Krieg segen zwischen sie beiden — wenn es auff's allerhöchste möchte geschähet werden, kann es doch keine tausend Thaler bringen. Ensin, ich habe doch keinen Willen, selches wiederum zu geben; lasse lieber die Weiber sich darum die Haare ziehen.“ (Fuchs til Gabel. 25. Mars 1661.)

at lade Ulfeldt afgive en skriftlig Erklæring angaaende de Sager af Værdi, han havde medført til Bornholm. Saameget erfare vi af en Indberetning fra Juchß af 4de Marts, hvori dog hverken videre nævnes, hvorpaa Kongens Befaling i det Hele gik ud, eller hvad Indholdet var af de „Skrifter“, ²⁴⁾ som Ulfeldt opfattede, og som Gouverneuren strax tilsendte Kongen, tilligemed sin Erklæring angaaende Ulfeldts overdrevne Burdering af de omtalte Juveler og Kostbarheder, der vare forefundne i det ham fratagne Skrin. Under den herved opstaaede mundtlige Forhandling forefaldt (i Begyndelsen af Marts 1661) en Scene imellem det Ulfeldtske Høgtepar og Gouverneuren, som denne temmelig omstændeligt har indberettet, og hvori Forbittrelsen gik saa vidt, at man paa begge Sider opvartede hinanden med gemene Skieldssord. ²⁵⁾ Grev-

²⁴⁾ Gouverneuren, som den 28. Febr. modtog den Kongelige Ordre, havde den 2. Marts ladet Ulfeldt bestille ved Landsdommer P. Dissen og Major Cranß, „worauff endlich den andern Tag beigefügte Schriften erfolgt sind.“ Formodentlig har et af disse været den Optegnelse over hvad Skrinet skulde indeholde af Juveler, rede Penge og Obligationer — som findes i en samtidig Copie af den ved Leonore Christine opfattede, og af hende underkrevne Original. (s. nedenfor Num. 37.)

²⁵⁾ Major Cranß udsagde i sit andet Vidnesbyrd (2. Nov. 1661) om Skenderiet i Samtalen angaaende Skrinet og Juvelerne: „Das der Gen. Major über des Gräffen haupt sein Stuck selte gehoben haben vud getrewet (dafür bestylte Ulf. ham) sei ihm ohnwissent; habe es auch nicht gesehen. Jedoch hatte der Gen. Major wohl mit dem Stucke auff und nieder geschwunden. Von Schelwobrtten hatte Er nichts gehört, ohne daß die Frau Gräffin Ihme, den Gen. Major „ver einen groben Esel gescholten, vud Er Sie wieder vor eine Carogne, sagend daß solches bedeutete uff Fransoisch so viel als eine Eselin.“ Gen. Major Juchß fortæller begge Dele selv i sin Skrivelse til Gabel, 25. Marts 1661. Ligeledes udsagde Ulfeldts egen Diener i Forhøret d. 4. Oct. 1661 bl. A. om bemeldte Samtale, da det kom til Pengene, som Grevinden havde budet Juchß for at lade dem slippe løs: „Der Gen. Major sagte zu der Gräfin: „Aha! Ihr wollte mir eine Nase machen; aber ich habe Euch derselbe angethan; hätte ich meinen gnädigsten König u. Herrn wollen

inden blev i hei Grad opbragt, da Gouverneuren gav hende at forstaae, at Juvelerne ikke mere vare til hendes Raadighed, siden hun havde foræret hans Kone dem; og ikke mindre forbitret blev hun, da han besvarede hendes Trudstier med ironisk Spot, og lod hende mærke, at han betragtede Tilbudet af et Verelobrev paa 40,000 Rdlr som Praleri og Opdigtelse. — Man seer i dette Optin en Bestyrkelse paa det, som ved flere Leiligheder kommer til Synne, at Leonore Christine med hendes Mandsmod og sielene Mandsgaver ikke har forenet qvindelig Giinhed og Ynde. Om Christine Munk veed man, at hun i Brede og Hidsigbed brugte Udtryk og Stilsord, der ikke passede for en Dame i hendes Stand; noget af dette Træk hos Moderen kan være gaaet i Arv til Datteren. I det mindste viste Grevinden i sin Dmgang med Fuchs, at hun ikke forstod at dæmpe Raahed og Mangel paa finere Levesmaade ved en modsat Adfærd.

Af Generalens første Indberetninger seer man i øvrigt tydeligt, at hverken Ulfeldt eller hans Frue i Begyndelsen have ladet Modet falde, men vedligeholdt den fornemt-stolte Tone, som begge vare tilbøielige til at antage, hvor de kom i Berøring med Nogen, som vilde være deres Ligemand. Med Generalmajor Fuchs blev Forholdet, som man let kan indsee, efterat Grevinden havde blottet sig ved de mislykkede Forsøg paa at kobe deres Frihed ved Bestikkelser, mere og mere spændt og fiendtligt. Heller ikke var Landsdommeren vel anskrevet hos hende, saa lidt som nogle Officerer af Besætningen, der vel ikke have taget Hensyn nok til Ærbødigheden for den Hoihed,

untreu seyn, und die 15,000 Rthl. genommen — darauff hätte die Gräfin geantwortet: die 50,000 Rthl. konnten es wohl zuwege bringen; da hätte der General Major geantwortet: Das lüget Ihr wie eine Fure« o. s. v. Hun havde da sagt, han løi som en Gief; og han igjen havde sieldt hente ud for en Carogne.

Grevinde Ulfeldt saa gjerne vilde vedligeholde, som en født Kongedatter. Ulfeldt selv, der ikke led mindre af Stolthed og Adels hovmod, vilde i en Trætte med Gouverneuren imponere denne ved det Spørgsmaal: om han vidste, at han havde en Fyrste for sig? (formodentlig sigtede han til sin rigsgrevelige Bærdighed.) Dermed kom han dog ikke langt hos Fuchs, som, ved Siden af sin militaire Naahed og Værskhed, ikke synes at have været uden Forstand, og til Ulfeldts større Dmmygelse besvarede hans uindige Stolthed med Spot og Ironie. I Modsatning hertil beretter han, at en af hans Officerer, Major *Crang*, blev artig behandlet af Grevinden, fordi han havde vist Ulfeldt og hans Frue Deeltagelse, og ikke sparede paa at give dem deres Titler.²⁶⁾ Fuchs kunde selv have sparet denne Melding til Kongen om en af sine Capitainer, som i øvrigt gjorde sin Pligt; men derved maaskee vel kunde komme til at blive mindre naadig anseet.

Det foregaaende vil være nok til at vise, hvor bittert og uvenligt Forholdet imellem Fangerne og Commandanten paa Hammershuus overhovedet har været, og hvor lidt denne har været stemt til i nogen Henseende at formilde den sorgelige Tilstand, hvori disse til et glimrende og fornemt Levnet vante Personer pludseligt vare satte; efterat de endnu i Malmoe kun havde været arresterede i deres Huus, hvor de ogsaa havde beholdt deres hele Huusholdning og næsten alle deres Tjenestefolk. Man havde paa Bornholm frataget dem Skrivemateriale; formodentlig heller ikke tilladt dem at faae Bøger; i det mindste seer man, at Ulfeldt, allerede før Undvigelsen, fordrev Tiden med at skrive paa Baggene med Kul, og ved kunstigen at udfære allehaande Figurer af Dyr, Blomster og andet i

²⁶⁾ „Major Crang kam gnädig davon, aus Befahren weil er den Grafen und die Gräffinne sehr conzelirte, vnd mit hauffen Ihre große titeln außheilte.“ (Fuchs, Rapport af 1. Marts 1661.)

sit store Træbord.²⁷⁾ Grevinden har maaskee dengang heller ikke ganske manglet Haandarbejde, hvilket man efter Undvigelsen maa have frataget hende; og at de i Taarnet paa Hammershuus havde deres Værelser samlede, og deres egen Tjener til Opvartning, var en betydelig Lettelse af det indsluttede, eenfommne, usuade Liv, som efter deres Forsøg paa at undvige blev endnu meget værre.

Anslaget til deres Flugt have de havt Leilighed nok til at udfaste og forberede; men i Vintertiden var Udførelsen umuelig. Maaskee den ogsaa først er bleven bestemt efterat den omtalte heftige Samtale med Generalmajor Fuchs havde fundet Sted, i Begyndelsen af Marts Maaned 1661. De Sangue besluttede at forsøge en Undvigelse, uden al Hielp udenfra, uden at være forsikrede om at finde et Fartoi til at svinge fra Den, eller Nogen, der vilde hielp til at føre dem over Østersjøen. Det synes endog efter de giorte Tilberedelser, som de allene med deres jydsk Tjener²⁸⁾ vilde have betroet deres Liv til en Fisserbaad, derjom de ved Stranden ubemærkt havde kunnet sætte sig i Besiddelse af en saadan. Sengelagen og andet Lintoi havde Grevinden skaaet i Stykker, ikke blot til at benytte det i Stedet for Tong, til at sire sig ned af Taarnet; men ogsaa til at bruge det i Mangel af andre Seil paa Baaden. Tjeneren (der muelligen har været noget søvant hjemmefra) havde fundet Leilighed til at skaffe sig Bræder, formodentlig af Sengene, og deraf at danne Stænger og lignende Redskaber, som i Nødsfald skulde bruges til Rorer og Styre. Der hørte upaatvivlelig et Mod, som kun Fortvivlelse indgiver, til at ville prøve et saadant Bøvestykke; men det synes som Ulfeldt og Grevinden mindst maa have beregnet de Farer og

²⁷⁾ Fuchs Indberetning til Kongen af 4. Marts 1661.

²⁸⁾ Hans Navn var Peter Pflügg, og han havde tilforn tient i 5 Aar hos Fru Kirstine Munk paa Voller.

Bansfeligheder som ved Undvigelsen kunde møde dem i Slottet selv, eller i Nærheden og paa Veien til Stranden, som ingen af dem var bekendt med. Imidlertid seer man tillige af ovenanførte og flere Omstændigheder, at uagtet alle de Vagtposter og andre Forholdsregler, som Fuchs roste sig af at have anvendt, har de Fanges Bevogtning ikke været streng nok. At det er bleven Ulfeldts Tiener tilladt, at ligge om Natten i det yderste Værelse, hvor hans Herre laae, formodentlig ogsaa visse Tider paa Dagen at være allene inde hos sit Herkskab, havde gjort det mueligt for ham at arbejde paa de omtalte Forberedelser og Redskaber til Flugten; og ved en eller anden Leilighed har Grevinden erklæret, at hvis Gouverneuren ikke havde inddraget Vagtposten ved Foden af Taarnet, eller denne Vagt ikke om Natten havde forladt sin Post, havde Undvigelsen været umuelig. Denne besluttede de omsider at udføre Aftenen den 13de Marts, da Vinden efter Floiene paa Slottet, var Nordost og saaledes gunstig til Lybek, hvorhen Farten over Havet udgjør omtrent 40 Mill. Der siges et Sted, at de havde valgt Tiden, da Tappensfreg blev slaaet paa Slottet Kloffen 8, for at Lyden ved deres Udbrud mindre skulde høres; ligesom Vagterne i dette Dieblik kunde formodes at være mindre opmærksomme. Men i en anden Beretning nævner Generalen Kl. 10 som den Time paa Aftenen, da de brød ud. Ulfeldt eller hans Tiener havde, ved Hielp af et stærkt Søm, i nogle Dage umærkeligt løsnet nogle Jernstænger for Vinduet saa meget, at man ved Hielp af en Stang deels kunde bryde dem ud, deels boie dem til Side. Ved at befæste Stangen, hvorom de tilskaarne og sammensyede Lerredsstrimler vare bundne, i Vinduet, var Apparatet til Undvigelsen færdigt. Efter Uttringer i Forhørene synes det og, at man har brugt Baaret om Sengedyner til samme Diemed.

Omstændighederne, der forefaldt under og efter Undvigelsen, fortælles med nogen Forskiel, deels i Gouverneurens fortælling efter til Kongen indgivne Beretning (af 22. Marts); deels i de Klaret efter optagne Vidnesforhør. I Folge hiin var Grevs inden den første, der slap ud af Vinduet og lod sig fære ned af Taarnet, hvilket lyffelig gik for sig. Ulfeldt skal have været mere uheldig, i det han paa en eller anden Maade, som ikke er tydeligt forklaret, blev fiddende fast i Nabningen mellem Jernstængerne; i hvilken piinlige Stilling han skulde have tilbragt næsten to Timer, saa at han tilfidsst halv død kom ned til Jorden. Efter Greven kom endelig Tjeneren, som det synes uden Banskfeligbed, ned; men hans Herre var ved hiin Omstændighed bleven saa angreben, at de næsten maatte bære ham, da de nu skulde snige sig ud af Slotsgaarden og videre frem. Her havde de allerede det Uheld, i Mørke at slippe ned i en Neddingvøl ved Stalden, hvor Greven mistede en Sko. Omfider fandt de Muren, som de ligeledes ved Hielp af deres medførte Stænger og Limer hijsede sig ned ad, indtil de naaede Klippen paa den Side, der vender imod Landet. Uden at fiende Bestaffenheden af Bierget, eller hvor de skulde søge en Nedgang, prøvede de det, saa godt de i Mørket kunde, paa flere Steder, hvor de fandt det alt for steilt og farligt, indtil de omsider traf et saadant, hvor en Steen, som Peter Pflügge lod rulle ned, om kort Tid standsede; de forudsatte derfor at her i kort Afstand maatte findes Godfæste og Nedgang. Tjeneren vilde først prøve det, og lod sig baglænds, belæsjet med Bylter, Stænger og andre Sager, glide ned, men standsede snart ved en lille Buss, der havde taget imod den nedrullende Steen. Her vilde han holde sig fast, men gled med Foden, og faldt med sin hele Byrde saa dybt ned, at han, efter Gouverneurens Ord, maatte have flaaet sig ihjel, hvis han ikke var kommen til at ligge ovenpaa sine Bylter. Imidlertid blev

han en Tid lang liggende maalles, og først da han kom til sig selv og raabte om Hielp, erfarede hans Herskab hvorledes det var gaaet ham, og hvor livsfarligt det kunde være, paa dette Sted at prøve en Nedsfart af Klippen.²⁹⁾ Naar det dog hedder i Gen. Major Fuchses Indberetning til Kongen, at Grevinden lod sig glide ned til det Sted, hvor Tjeneren først var standset ved Bussene, og ved at faste Lagen og Line ned til ham, fik ham igien truffet op til sig: da er dette temmelig uforstaaeligt; ligesom man neppe heller veed, hvorledes Ulfeldt, der siges halvdød at være kommen ud af Binduet, har funnet foretage denne farlige og besværlige Nedsfart. Videre berettes der, at en stor løs Steen, som en af dem i Mørke havde stødt til, rullede ned efter Grevinden, rev et Stykke af hendes Kiole, og hvis den havde truffet hendes Legeme, kunde have revet baade hende og Tjeneren ned i Afgrunden. — Om et eller andet i denne Fortælling er mindre tydeligt, eller maaskee har faaet en noget stærk Colorit, saa seer man dog saameget, at de flygtede Fanger maa have giennemgaaet en Nat, hvis Skræk og Lidelser der maatte meer end almindelige Kraft til ei at bukke under for. Det synes som de have fundet raadeligt,

²⁹⁾ Hammeren kaldes den Bierghæde, som danner Bornholms nordligste Epids, og bestaaer af flere, ved dybe Klofter eller Dale adskilte Klipper. Paa den høieste af disse, Steilebjerg kaldet, er Gyrtårnet anlagt, og denne Klippes Høide angives til 272 Fod. (Bornholm i A. 1815, af Kawert og Garlieb S. 183.) Noget lavere end denne er en anden af Hammerens Klipper, hvorpaa Hammerhus først blev opført i det 12te Aarh. og hvor man nu kun seer Ruiner af Ringmuur og Taarne. Et af disse (som dog ei er det største) fører endnu Navn af Ulfeldts Taarn. (Panum's Beskr. over Bornholm. 1830. S. 52.) For henved 200 Aar siden havde Hammeren endnu baade Skov og gode Græsange; og den hele Egn var mindre vild og øde end nu, da Skoven er borte, og Sandflugt har udbredt sig over hele Dalen imellem Havet og Hammer-Sø, der ligger ved Foden af Steilebjerg, og er Bornholms største Indsø (med et Areal af henved 18 Tdr. Land.)

efter de første Uheld, at holde sig stille saa længe Matten stod paa; men da det gryede ad Dag, begyndte de, „saa godt de kunde, at klavre ned ad Klippen“, hvor formodentlig Mørket har bragt dem den største Hinder og Fare. Da der i Dagingen faldt en stærk Taage, kunde de vel herved lettere undgaae at blive seete fra Slottet; men havde ogsaa selv saa meget vanskeligere ved at finde Vei og Sti.

I den tykke Taage vankede de ulykkelige Mennesker en Tid lang omkring, Ulfeldt kraftløs og smertefuld efter det, han fra Undvigelsens første Time skal have lidt, Tieneren forslaaet efter sit Fald, og Grevinden, om endog legemlig uskadt og kraftig, vist nok i stærk Sindebevægelse og Uro ved at see det feilslagne Haab om Befrielse for Die. Da de omsider fandt et Bosted for sig, vare de neppe komne et Bøsseskud bort fra Slottet, hvor der laae et Krohuus, eller andet eensligt Sted, ikke langt fra Stranden. Her kom de, ifølge Gouverneurens Indberetning, i en ny Livsfare, da Manden, der i Afstand og i Taagen ikke kunde kiende disse selsomt udseende, med Pagen, Bølter og Stænger belæssede Skiffelser, hentede sin Bøsse og truede med at skyde paa dem, da de ikke svarede paa hans Tilraab; men hans Kone afholdt ham derfra ved at forestille ham, at det kunde være Spøgelsler. De Flygtende slap saaledes bort herfra, og giennem Abningen paa et Gierde ned til Stranden i Nærheden af Fiskerleiet Sandvig, hvor de dog ingen Baade fandt. Derimod mødte de et Par Fiskerfolk (eller, som Fuchs berettede, en Patrouille) som Grevinden bød Penge for at skaffe dem en Baad; men uden Virkning. Udsaldet blev, da flere Folk efterhaanden samlede, og de nær, da Nogle fik Mistanke om hvem de vare, kunde have været udsatte for Mishandling, at Major Crantz, der havde sit Quarteer i Sandvig, fik Underretning herom, og strax, om Morgenen Kl. 7, med en Corporal og 6 Musketterer ilede

hen at anholde dem, og førte dem ind i sin Bopæl, indtil de atter kunde bringes op paa Slottet.

I Tjenerens Udsagn (som først blev afgivet 16 Maaneder efter Flugten) forekommer intet om det ovenanførte Uheld, der skulde have truffet Ulfeldt strax i Begyndelsen; der berettes kun, at hans Herre først hjalp til at fære Grevinden ned, og strax derpaa selv blev nedhissset af Tjeneren;³⁰⁾ hvorpaa denne, som det lader, hjalp sig selv ned; siden, ligeledes ved Hjælp af Liner som de førte med sig, hjalp Peter Pflügge sit Herkskab over Ringmuren. Efter hans jandsynlige Fortælling, bleve Ulfeldt og Grevinde Leonore siddende paa Klippen, neden for Muren, imedens Peter længe ledte om et beqvemt Sted for dem til at komme ned af Bierget. Han fortæller ogsaa, at han ved den Leilighed gled et godt Stykke ned, og at Grevinden hjalp ham igien at komme op til dem, ved Hjælp af en Line, som hun fastede ned til ham; men han gjør ikke stor Opmærksomhed heraf, og nævner intet om at have forslaaet sig ved Faldet. Tjenerens Udsagn og Beretning i Forhøret har overhovedet Præg af Simpelt og Troværdighed; hvorimod det vel kunde tænkes, at strax efter de Fangnes Udbrud er en og anden Omstændighed ikke uden Udmykkelse, eller paa en mindre noiagtig Maade, bleven Gouverneuren berettet; da han, som man seer, ikke har ladet de Fange formeligt forhøre i Anledning af Undvigelsen, hvortil han formodentlig ikke har anseet sig for at være bemyndiget. — Grev Ransau lod derimod Peter Pflügge endnu engang for sin Afreise kalde for sig d. 29de Oct., og lod ham forelæse hans Vidnesbyrd af

³⁰⁾ „Der Graf wäre in dem vor dem Fenster stehenden Kasten niedergeliegen, und erlölich die Frau Gräfin niedergelassen, darnach hätte er, der Diener, den Grafen hinuntergelassen; und wäre der Graf also fort nach der Gräfin hin unter gekommen; er, der Diener, aber der letzte gewesen.“ (Vidnesforhør over P. Pflügge. den 4. Oct. 1661.)

4de October, hvilket Tjeneren atter i eet og Alt bekræftede; men tilføiede, at da hans Herre og Frue om Aftenen igien bleve bragte fra Sandvig op paa Slottet, lod Gouverneuren Sæffen, med alle deres Sager i, undersøge; og da han havde vlist de Sangue op paa deres Bærelse, holdt han Tjeneren tilbage, som derpaa maatte klæde sig nogen af, ved hvilken Leilighed han gav fra sig to af de Copier, som Ulfeldt og hans Grevinde havde skrevet,³¹⁾ og blev frataget hvad han ellers havde hos sig af Breve og Regninger, hans egne Pengesager vedkommende.

Inden de Sangue (imod Aftenen) afhentedes i en Bogn fra Sandvig, begav Major Crank sig i Forveien op paa Hammershuus, for at melde denne Tildragelse; og fandt Generalmajoren endnu i Seng, uden Ahuelse om hvad der var foregaaet. Fuchs løb derpaa lige til Ulfeldts Bærelse i Taarnet, for at erfare hvorledes de Sangues Undvigelse var gaaet for sig. Døren fandtes spærret ved to med røde Klædelister sammenbundne Træstykker, der indenfor vare satte imod den som Stivere; og den blev enten opbrudt, eller (som Grevinden og et Par Vidner siden sagde) aabnet indenfra ved „Generalens lille Polak“,³²⁾ som krøb ind ad Vinduet. Da Fuchs kom ind, fandt han blandt anden Uorden i Bærelset, Sengehalm omspredt hist og her paa Gulvet i Ulfeldts Bærelse, og et Lys i en Messingstage, efter nogle Vidners Udsagn brændende, og henfat paa Gulvet, nær ved Tjenerens Seng; hvor det altid

³¹⁾ „Der Gen. Major hätte ihn nackt ausziehen und besuchen lassen, und ob er wohl die Copien, welche Graf Ulfeldt und seine Liebste geschrieben, von sich gestellet, hätte jedoch der Gen. Maj. damit nicht zufrieden sein wollen, sondern gesagt, daß er noch andere Briefe mehr bey sich haben mußte, welches er mit Nein beantwortet“ o. s. v.

³²⁾ Han nævnes et Sted: „des General Majoren Junge, Rahmens Jacob Cobach, eine Meise von Garow zu Wiczenski geboren.“

pleiede at staae, for at kunne brænde Matten igiennem, og passes af Tjeneren. Denne Omstændighed, som uregtelig i de første Dieblif maatte vække endeel Mistanke, blev heller ei ubenyttet af Gen. Fuchs, der, saasnart de Fange igjen vare bragte op paa Slottet, bebreidede Grevinden, at de havde sørgt saa ilde for Lyset; hvorved Slottet kunde staaet i oiensynlig Fare for at gaae op i Luer. Hun forsvarede sig med stor Hefstighed mod dette Paasagn, og i Nærværelse af Capitain Bolte, og maaskee flere af Officererne, bevidnede og svor paa: at hun havde sat Lyset paa Bordet, „saa sandt hun var en ærlig Dame; Guden skulde tage hende, om det ikke var sandt;“ ja hun slog sig for Brystet, med de Ord: „at hun vilde være en Hore, om hun ikke havde sat Lyset paa Bordet, og der ladet det staae; men Karlen kunde gierne have sat det ned paa Gulvet, eftersom han var den sidste, som havde været i Værelset.“ — I det sildigere skriftlige Vidnesbyrd, som Grevinden afgav, siger hun derimod udtrykkeligt, at hun havde ladet Lysepladen af Messing med det brændende Lys i, staae paa Gulvet; men uden at der, det hun vidste af, var et Halmstraa nær ved Pladen; „ja hun havde endog den Omjörg, at da de vare i Begreb med at udføre deres Anslag, gif hun endnu engang ud i det ydre Værelse, for at see om Lyset var sat saaledes, at det ingen Skade kunde giøre, og stoppede selv Lagen og Sengklæder sammen, eftersom Lyset pleiede at staae ved Tjenerens Seng.“

Ulfeldt selv, der paa samme Tid maatte give sin skriftlige Erklæring, ubekendt med hvad Grevinden skrev, bevidnede: at „Lysepladen med Lyset blev sat paa selvsamme Sted, hvor det hele Tiden tilforn pleiede at staae om Matten, (altsaa paa Gulvet ved Sengen) og hverken var den sat i Halm, eller bedækket med Halm.“ — Ligeledes vidnede han og Grevinden særskilt og samtidigt: at hverken havde de henlagt Lys, hvoraf de kun

havde et Par Stykker i Forraad, paa noget farligt Sted, eller, som det var paasagt dem, besmurt Vielfer og andet Træværk med Talg. Dette var kun skeet paa en Vielfe under Loftet i det indre Kammer, hvor de først havde gjort Forsøg, om deres Snore eller Liner paa den Maade lettere kunde bevæges; hvilket de derefter ogsaa havde gjort i Vinduet og paa den der befastede Træstol, hvorom Linerne skulde glide naar de færed sig ned. Det sidste findes ogsaa bekræftet ved et sildigere Vidnes (Major Unkes) Udsagn; ligesom det derhos indeholder: at han kun havde seet en stor, stærk Lysplade, med et Stykke Lys i („aber nicht brennend“,) staaende paa en Bænk; men Gen. Majoren havde vist ham Stedet, hvor den havde været sat paa Gulvet, hvor Halm var strøet rundt omkring.³³⁾ En anden Officers (Capitain Voltes) Vidnesbyrd stemmer i det Hele overeens med Majorens.

Naar Gouverneuren (i sin Indberetning af 22. Marts) næsten udtrykkelig beskylder de Fugle for at have havt det Forsæt at brænde Slotet af, og tilføier, at de vel have meent, under den derved opstaaende Tumult lettere at kunne iværksætte deres Flugt fra Landet: saa maa man for det første finde en saadan Beskyldning, der forebragtes Kongen uden videre Beviis, og uden at optage noget Vidnesforhør, som Fuchs, tillige-

³³⁾ Denne Officer er formodentlig, som det lader, ikke saa tidligt som Andre, kommen ind i Værelset. Vagtmesteren Hans Meiers Kone, Fru Fuchs's Hige, Slotsmedleren Niels Jensen og Henrik Fuchs (maaſkee en Slægtning af Gen. Majoren) stemmede i deres Udsagn i Forhøret deri overeens: at de saae Lyspladen eller Stagen staaende med en Stump tændt Lys i, og Halm omkringstøret paa Gulvet; men et Par af disse Vidner lagde ogsaa udtrykkelig til: de vidste ikke, om Lysen kunde have tændt Halmen naar det var udbrændt i Stagen. — At Generalindens Hige eller Jomfru i sit korte Udsagn, og tværtimod de Andre, meget bestemt siger: at „naar Lysen havde brændt en halv Time endnu, var det kommet i Straaet,“ kan dog ikke komme i Betragtning.

med de Fængnes eget Udsagn, kunde vedlægge sin Beretning, baade fiendsk og hadefuldt imod ulykkelige og allerede dybt ydmygede Personer; og i sig selv, saaledes som den blev forebragt, uden at være konstateret ved en aldeles nøiagtig Granskning, ubillig og retskrænkende. Dette blev ogsaa paa en Raade erkendt, i det man et halvt Aar derefter anordnede en saadan legal Undersøgelse. Endskiondt vi nu paa den ene Side ei vilde negte, at Skinnet og adskillige mistænkelige Omstændigheder vel kunde tale for Gouverneurens Mening, især naar man tager Hensyn til det Fiendskab og den bittere Stemning, som de Fængne nærede imod ham; og at der forekomme enkelte Modsigelser imellem Grevindens Uttringer strax efter deres Paagribelse (efter Capit. Bolte's Vidnesbyrd) og i hendes eget skriftlige Udsagn: saa maae vi derhos tilstaae, at der er meget, som gjør et saadant Mordbrænder-Anslag af det Ulfeldtske Ægtepar temmelig usandsynligt. Grevinden har ogsaa i sin skriftlige Erklæring over dette Punkt, med meget Eftertryk og med sit sædvanlige dialectiske Talent, fremhævet Alt hvad der taler imod en saadan Beskyldning. Det hele Udfald af deres Plan til Flugten, siger hun, var usikkert; uvisst var det, naar de endogsaa kom ned af Taarnet, om da ikke en Vagt eller Patrouille kunde møde dem; uvisst, om de kunde komme over Graven, og ned ad Sklippen; ligesaa uvisst, om de vilde finde en Baad, for at komme bort fra Landet. Skiebnen vilde da have rammet dem endnu haardere, hvis Slottet var afbrændt; og enhver tænkelig Udvei til at forsone Kongen, og afvende deres Undergang, vilde være affaaret. Desuden gaves der andre Omstændigheder, som viste hvor lidt de havde tænkt paa et saa „ugudeligt og forbandet Anslag“. Deres Kuffert havde de efterladt forseglet; paa Bordet et Brev, skrevet med Tienerens Haand, som om det var fra en Mand paa Landet, i Eggen af Nonne, der lovede dem en

Baad; hvorved Gouverneuren skulde feres paa Bildspor, naar han vilde lade dem efterfølge. Ulfeldt havde ligeledes paa Bordet henlagt en sort Ibenholts Floite med Selvsbeslag, og to Selvsfeer, som man havde laant dem. Greven anfører end videre: at en opstaaet Brand paa Slottet snarere maatte have hindret, end fremmet deres Flugt, da hele Landet eller Omegnen var kommen i Allarm, og allerførst de Soldater, baade Fodfolk og Ryttere, som laae ved Straanden m. m.

Det maatte vel især være de to Grunde, Sandsynligheden af at Slottets Brand ved at bringe en Mængde Mennesker paa Benene i hele Omegnen, snarere kunde udsætte dem for at blive grebne, og Vissheden om at en saadan Ugierning havde affkaaret dem ethvert Haab om Raade, og maaskee paaført Ulfeldt en Dødsdom, som tale imod Gouverneurens Mistanke. Han har imidlertid endnu ikke opgivet den i en Mod-Erklæring som han afgav (30. Oct. 1661) efterat Ulfeldts (ikke Grevindens) skriftlige Vidnesbyrd, eller Forklaring over de 15 Punkter, var bleven Gen. Maj. Fuchs meddeelt. Han vedbliver sit forrige Udsagn, og tilføjer, at et heelt Lys maatte Kl. 10 om Aftenen, da Undvigelsen skeete, være efterladt i Stagen, siden det endnu ni Timer derefter, eller Kl. 7 om Morgenen, fandtes brændende i Stagen, og denne omgivet med Hø og Halm paa Gulvet; „men“, lægger han til, om dette var skeet med ondt Forsæt, eller om en omkringsfarende Kat saaledes havde raget Hø og Halmstraa sammen omkring Lyspladen, derom kan han intet sige med Visshed.“ Han sigter dermed til den Omstændighed, at der om Morgenen, da man fik Døren aabnet i Bærelset, skal være fundet indeluffet en Kat, hvis Hoved var ombundet med et Slags Narrefappe („die vermunmete Skage, mit der narriſchen Kappe“.) Det er ligesaa befynderligt, at denne Omstændighed slet ikke er berørt i de Grevinden (hvis Bærf dette vel maatte have været) til

Besvarelse forelagte Punkter; som det næsten er ubegribeligt, at fornuftige Folk, i Begreb med at iværksætte en Undvigelse, hvorved deres Liv stod i Fare, men hvori de saae en Muelighed til at gienvinde Friheden, vilde give sig af med barnagtig Spøg. Var det i nogen anden Hensigt, end at ærgre Gouverneuren, ved at giøre Nar af ham paa et Slags symbolisk Maade: saa maatte denne Hensigt i ethvert Tilfælde blive mistænkelig; og Enhver maa vel give General Fuchs Ret, naar han et Sted med Spodffhed siger: „Brennende Lichter sind bei Heu und Stroh gefährliche Dinge, insonderheit an denen Dörtern, da die Käsen die Haushaltung verwalten, und die Thüren und Käsen versperret seyn.“ — Her viste det sig imidlertid, at Lyset kunde brænde og den udmaalede Kat være indeluffet en heel lang Nat igiennem i Bærelset, med Halm omstroet paa Gulvet, uden at nogen Skade er skeet. — Men det hører med til Virkningen af den Nemesis, der haardt rammede Ulfeldts, deels forbryderiske og deels tvetydige Charakter og Handlemaade, ligesom til begges Folger og Virkninger, at i flere af hans Livs afgjørende Situationer og Katastropher kunne disse ei engang blive historisk opklarede ved tydelige Kiendsgierninger og Beviser, enten til at retfærdiggjøre ham, eller til at afgjøre hans Brøde. Saaledes forholdt det sig med Begivenhederne i Malmö; og saaledes med disse Omstændigheder ved Undvigelsen fra Hammershuus. Det bliver ogsaa her nødvendigt, at overlade til enhver Læser af Fortællingen, at troe hvad han vil.

Efterat det Ulfeldtske Ægtepar paa ny var bragt i Sikkerhed, og Gouverneuren havde indberettet deres mislykkede Forsøg paa at undflye, maa han uden Tvivl have modtaget Befaling om at forvare dem i et endnu strengere Fængsel, hvori Ulfeldt og hans Ægtefælle ikke længer maatte være samlede. Deres Adskillelse synes dog først at være udført efterat

de nye Fængsler for dem vare indrettede, hvormed hengik omtrent tre Maaneder. Imidlertid var den ovenfor berorte, paa begge Sider nærgaaende Samtale forefaldet inellem dem og Gen. Major Fuchs, og han var bleven urolig over de Klager og Beskyldninger, de Fanguer forebragte imod ham, i Anledning af Juvelerne og anden Eiendom af stor Værdi, som skulde findes eller have været i det aabnede Skrin. Man seer, at Ulfeldt paa en eller anden Maade maa have fundet Leilighed til at opsaette „et Forsvarsskrift“, hvori han haardt angreb Generalmajoren som den, der havde frataget ham meget store Pengesummer.³⁴⁾ Derpaa har man vel ikke lagt stor Vægt i Kiøbenhavn; derimod sees, at Frederik III. vel er bleven noget fortrydelig over, at Gouverneuren ikke strengt nok har paaseet, at Ulfeldt blev hindret fra at komme til at skrive, ja endog at faae det, han skrev, befordret til Hamborg og England.³⁵⁾ Rimeligviis har det været det omtalte Forsvar mod Gen. Fuchs, som det er lykkedes Ulfeldt (allerede tidligere om Vinteren) at faae besørget til fremmede Steder; og man seer, at det har været Generalmajoren meget ubehageligt, at sættes i Bannlygte hos Fremmede, som vare ubekjendte med Sagens egentlige Sammenhæng. Der findes ogsaa Spor til, at underlige Nygter og forvirrede Beretninger

³⁴⁾ „Er hat eine Verantwortungsschrift ausgegeben, und darinnen mich hart angegriffen, ob (als) hätte ich viele Millionen von Ihnen genommen, welches aber nur verbitterte Griffe seyn, um denen, so es sehen werden, die opinionen zu verwirren.“ (Brevet fra Fuchs til Gabel. 25. Mars 1661.)

³⁵⁾ „Das erster Schreiben (fra Gabel, dat. 14. Febr. 1661) hat mich wiederum Muth gemacht, daß Ihre Kön. Maj. wegen der Ulfeldischen Correspondenz nach Hamburg und Engelland ein anders verständigert sein, und befunden, daß ich nicht so negligert damit umgangen bin, wie das Geschrei davon gewesen. Was die Zulassung des Schreibens betrifft, woran sich J. Kön. Maj. auch geärgert, hoffe ich, daß solches nicht mehr soll geschehen.“ (Br. fra Fuchs til Gabel. 25. Mars.)

om Forholdet imellem Gen. Fuchs og Ulfeldt og dennes forsøgte Flugt, vare bragte i Dmlob i Holland, uden Tvivl ved Ulfeldt selv, efterat han var kommen løs.³⁶⁾ Gouverneuren fandt det derfor, som vi have seet, nødvendigt til sit Forsvar, omstændeligt at forklare Sagen for K. Frederik III. paa samme Tid, som han (d. 4. Marts 1661) indsendte Erklæringer over Ulfeldts til Bornholm medførte Giensdom, m. m. (s. ovenf. S. 397.)³⁷⁾ Man vil imidlertid ligesaa lidt kunne finde nogen Tilnærmelse imellem Ulfeldts eller Grevindens Burdering af Juvelerne i Skrinet til over 22,000 Rdlr. og Gouverneurens til „i det høieste 1000 Rdlr.“, som man vil bringe dennes Relationer om det brandende Lys, Bærelsets Tilstand, og de øvrige species facti efter Undvigelsen, i Overeensstemmelse med det Ulfeldtske Ægtepars Forklaringer. Den hele Sag med Skrinet og Juvelerne kom slet ikke til Dmtale i de efterfølgende Forhandlinger med Ulfeldt paa Bornholm, og denne Deel af hans Rigdomme forsvandt i Røg, ligesom det meste af hans øvrige Midler.

Bed Hoffet i Kiøbenhavn synes Efterretningen om Statøfangernes forsøgte Flugt at have vaakt ny Uvillie og Urolighed hos Kongen, med Hensyn til Ulfeldts altid mistænkte og som farlig anseete Person. Vi maae antage, at det vel især har

³⁶⁾ *Aitzema*: Saeken van Staat en Oorlog. X. Gravenhage. 1665. p. 268.

³⁷⁾ Disse Actstykker ere ikke bevarede, i det mindste ikke noget Forsvarsfrift, eller nogen Erklæring af Ulfeldt over Gouverneurens Udfærd. Derimod Hayes (jvf. Histor. Tidsskr. III. S. 469, 470.) Afskrift af en, af Grevinden opfat Fortegnelse over Juveler m. m. „som findes udi det Skrin, som Gen. Maj. Ad. Fuchs til sig tog den 1. Aug. 1660.“ Her er Bærdien af de Juveler, som efter Foregivende skulle have været i Skrinet, bragt op til 22,285 Rdlr. ligesom de Obligationer af danske Skyldnere, som i Skrinet vare nedlagte, udgjorde en Sum af 16,350 Rdlr. Formodentlig har denne Opregnelse været et af de „beigelügte Schriften“, som Gen. Fuchs indsendte til Kongen med ovenanf. Rapport af 4de Marts.

været denne Begivenhed, som har bragt Frederik III. og hans Raadgivere paa den Tanke, omfider at lade den forrige danske Rigs-hovmester actionere for hans tidligere strafværdige Forhold, uden at tage Hensyn til den ham i Freden 1658 tildeelte Amnestie. Kongen har i den Anledning fordret Betænkning af en høiere Embedsmand baade i Holsten, (Gouverneur og Amtmand Henr. Blome i Rendsborg²⁶) og i Danmark (Cantsler P. Reeh.) Den første (11. April 1664) tilstaaer vel, at han, som ubekjendt med alle særlige Forhold i Ulfeldts Embedsførelse, allene kan afgive sin Mening i Almindelighed efter de ham i den kongelige Skrivelse forelagte Omstændighed; men erklærer, at Greven, ligesom enhver Embedsmand, i hvor høj eller lav han endog er, maa være pligtig til at gjøre Rede og Rigtighed for sin førte Administration. Ulfeldt er selgelig endnu forpligtet til at aflægge Regnskab, da han ikke i sin Tid efter Kongens Mening har gjort det; og vil det da komme an paa, hvorledes han kan klare dette, om og hvorvidt han for denne Sag, som ikke staaer i Forbindelse med det øvrige, kan domfældes. Hvad hans øvrige Handlemaade imod Kongen angaaer, da er denne bekjendt over al Verden; den er brændemærket, og gjør ham skyldig at lide Dødsstraf („in fam und capital“.) Der kan, efter Blomes Mening, herom „ikke behøves megen Botering; men om han endog havde ti Liv og Hoveder, havde han forbrudt dem alle.“ Imidlertid var det ganske nødvendigt („allein würde ohnmaßgeblich höchst nöthig seyn“)

²⁶) Henrik Blome til Jarve, Hagen og Neversdorf, (Søn af den hertugelige Gottorpste Landraad Wolf Blome til Seedorf og Testorf) var født 1616, blev under Christian IV. Overstent, Ridder, Landraad og Amtmand i Rendsborg (1647;) ligesom denne Konge ogsaa udnævnte ham til Curator for sin Søn Ulrich Christian Gyldenløve til Ulrichsholm; under Frederik III. blev han (1657) Gouverneur i Rendsborg, som han forsvarede mod de Svenske, og døde 1676 som Geheimeraad, m. m.

at tage i Betragtning, om Ulfeldt ikke ogsaa var indbegreben i den nye Fredstractat (hvorom Blome ikke havde Kundskab nok;) og vilde det derfor være raadeligt, „under Haauden at fornemme hos Sverrige, hvorledes man der betragtede dette Tilfælde.“ Imidlertid kunde Actionen anlægges og udføres imod Ulfeldt i Anledning af hans Embedsførelse; hvorved man fik Leilighed til at see, hvormeget de Svenske vilde tage sig af hans Sager. Hvad Straffen for Ulfeldts Brode angaar, hvorom Kongen ogsaa havde forlangt Blome's Mening, da erklærer han, at Grevens Forbrydelser imod Kongen og Landet, efterdi han ikke havde været løst af sin Ed eller havde gjort Rede for sin Embedsførelse, fortiente Dødsstraf, Formuens Confiscation og hans Families Landsforvisning. At Grevinden skulde være straffkyldig, fordi hun, efter guddommelig og menneskelig Lov, i eet og Alt havde fulgt sin Mand: tør Blome ikke antage; med mindre man kunde bevise, at hun særskilt og for sin egen Deel havde gjort sig skyldig.³⁹⁾

Den af P. Reedtz noget sildigere (d. 7. Jun. 1661) afgivne Erklæring paa en uden Tvivl ligegyldende kongelig Skrivelse, stemmer i sit Resultat overeens med Blome's; men er deri mere betydende, at den har optaget Indholdet af Kongebrevet, der fremsatte og gientog de ved andre Leiligheder oftere opstillede Hovedpunkter i Klagemaaliet mod C. Ulfeldt: hans hemmelige Undvigelse af Landet og Vægring ved at aflægge Regnskab; hans Udgivelse af et Kongen og hans Regiering diffamerende Skrift; og hans Overgang til Kongens og Rigets Fiender, „som han med sin Person, med Raad og „Daad aabenbart havde bistaaet, og intet efterladt af Alt

³⁹⁾ „Ob aber die Frau zu bestrafen, weil sie nach Gött- und Weltlichen Rechte ihrem Manne zu folgen schuldig: dabey stehe ich an — es wäre denn zu bewiesen, daß sie für sich selbst, und ohne Gehors ihres Mannes, etwas gethanet.“

„hvorefter han kunde opvække Kongens Undersaatter til Rebellion, forstyrre og ødelægge det Kongelige Huus og sit eget „Fædreland.“ Tillige har det her, som allerede ovenfor blev paavist, udtryffeligt været paaberaabt, at C. Ulfeldt og hans Frue vel vare blevene tilfikkrede fuld Amnestie ved den Roskildske Fred, men „aldeles ere udelukkede af det sidste i Kiøbenhavn sluttede Fredsfordrag“ — Med Hensyn til Actionen, eller „modus procedendi, efter nærværende Tider og Conjuncturer,“ imod Ulfeldt, anseer Needz det for raadeligt, at Ulfeldt og Grevinden holdes i sikker Forvaring og deres Gods i Beslag, „indtil Kongen finder det at være Tid til, efter sin absolute Souverainitets Rettighed, at lade hænde saadan Dom i Sagen, som Misgierningens Beskaffenhed meriterer.“ — Disse Udtryk synes næsten ligefrem at indeholde, at Kongen kunde, naar han vilde, faae Ulfeldt dømt fra Livet; men at han ogsaa, om han foretrak dette, kunde lade ham hensejdes vel forvaret som Statsfange, saa længe Kongen fandt for godt.

Det sidste lod det til, at man ved Hoffet i Kiøbenhavn allerede havde betænkt, eller bestemt sig til. Vi kunne slutte, at der efter det Ulfeldtske Ugtepars Undvigelse er udgaaet Befaling til Gouverneuren, at sørge for de Fanges Forvaring i et strengere Fængsel; Fuchs har i det mindste om Sommeren 1661 ladet dette indrette i et af Taarnene paa Slottet Hammershuus med en Omsorg, og efter et Monster, som man næsten kunde troe, han havde lært i Bastillen i Paris, eller andre lignende Fangeaarne. Han lod bygge eller indrette tre Fængsler oven over hverandre (hvoraf maa formodes, at de have været anbragte i et Taarn;) og lod disse Kamre saaledes forsyne med Jern inden og uden paa Vinduer og Døre, at han i sin Beretning til Kongen, (af 25. Jun. 1661) formodentlig med megen Overdrivelse, mener

at have anvendt over 20 Skippund Jern dertil. Her bleve de Fængsel indførte d. 15de Jun. og efterat have siddet i Fængsel samlede i 9 Maaneder og 13 Dage, bleve de nu saaledes adskilte, at Grevinden sattes i det øverste, Tieneren Peter Pflügge i det mellemste, og Ulfeldt i det nederste Kammer. Det var naturligt nok, at denne Skilsmisse, den første ufrivillige, der fra deres Egtteskabs Begyndelse var overgaaet dem, maatte være dem smertelig. Begge græd heftigt ved Adskillelsen; men efter nogle Dage, beretter Gouverneuren, var Ulfeldt reent forandret; man hørte ham hele Dage at synge fra Morgen til Aften, og i øvrigt fordrev han Tiden med at udklippe alle slags Billeder. Det samme gjorde Grevinden; og naar En af dem havde et Stykke færdigt, sendte de hinanden hvad de havde udklippet. Ogsaa i deres Tale foregik der en heel Forandring. Forhen, medens de vare samlede i Arresten, hørte man dem aldrig sige et Ord, hverken naar Bordet blev dækket, naar Maden blev indbaaret, eller Sengen redt. Begge taug da, som de kunde været stumme. Efter Adskillelsen er vel ogsaa Grevinden endnu stille, og taler sjelden et Ord; Ulfeldt derimod synes at være i godt Lune, „og taler som om han var nyskabt“ („redet als wenn er neugeboren wäre;“) fortæller allehaande Begivenheder fra forrige Tider, især om hvad der var foregaaet efter Christian IV. Død, og hvorledes han havde modsat sig dem, der vilde hindre K. Frederik den Tredies Valg; s. Ex. Hertugen af Holsten, der paa alle Maader havde smigret for Ulfeldt, og foreslaaet ham et Giftermaal imellem sin ældste Søn og Ulfeldts ældste Datter; og at Hertugen, om han blev Konge, vilde skaffe Greven Tyen som arveligt Lehnsfyrstendomme for ham og hans Afkom. (!) At slige, for største Deel opdigtede, ja endog som Digt urimelige Fortællinger forebragtes, for at de kunde komme for Kongens Øren, er let at begribe; man kan heller ikke af

Gouverneurens hele Beretning slutte andet, end at Adskillelsen fra Leonore Christine, og den eienlynlige Umuelighed i at kunne nogenstunde befrie sig selv af det nye Fængsel, har virket dæmpende paa Ulfeldts Stoltthed; man kunde næsten antage, ogsaa slevende paa hans Forstand.

Det er ikke let at fatte, hvorledes Ulfeldt tænkte sig at kunne virke paa Frederik den Tredies Sindelag ved slige Fortællinger, som endog skulde naae til Kongen giennem Gen. Fuchses Meddelelse. Men det er ikke mindre mærkeligt, at Grevens Sindelag imod en Mand, som han baade før og efter den mislykkede Undvigelse havde behandlet med Haan og Fiendskab, og bekværet sig over for Alle og Enhver, syntes paa 10 Dage at være blevet reent omskiftet og forsonligt. Dette sporcs af Indhold og Tone i Gouverneurens hele Indberetning. Ulfeldt var bleven fuld af Tillid og Fortrolighed, og betroer ham, at han havde visse hemmelige Planer og Anslag, som han ønskede at aabenbare for Kongen, hvorved Hans Maj. kunde forege sine Indtægter med 100 eller 150,000 Rdlr. om Aaret, uden nogen Byrde for Underaatterne. Greven havde overhovedet ganske nedstemt sin Tone, og fremsøgte i Samtaler med Fuchs Alt hvad han meente eller indbildte sig, kunde fremme hans Benaadning. Han spurgte endog, om Gouverneuren ikke skulde have gode Venner i Kiøbenhavn, der kunde hielpe noget til at skaffe ham Kongens Raade? — „Jeg gav Greven at forstaae,“ siger Fuchs meget ligefrem, „at jeg var ganske blottet for gode Venner ved Hoffet, og at det lidt vilde hielpe ham, hvis der endnu skulde findes en eller anden Person, som undte mig noget godt.“ Derpaa „fik Ulfeldt igjen sin Fortunatus-Pung frem for Dagen.“ Han lovede atter Gouverneuren de sædvanlige 10,000 Rdlr. og ligesaa meget til enhver af hans Venner i Kiøbenhavn, som vilde tale godt for ham hos Kongen. „Ja“,

sagde han i det han tog Gouverneurens Haand, „10,000 Rdlr. er for mig saa meget som et Haar paa mit Hoved; jeg har flere Penge, end der kan være mig til Nytte.“ Han vilde gjerne hjælpe Kongen med en 300,000 Rdlr., eller Værdien af denne Sum; naar han blot kunde opnaae den Raade, en eneste Gang; at tale med Hans Majestæt, og aabenbare hvad der laae ham paa Hierte; han var forvisset om, at kunne fremsføre saamange Beviser, („so viele documenta bey zu sügen“) at Kongen skulde stilles tilfreds, og aflægge al Unaade imod ham.

Man veed ikke, hvad man herved mest skal undres over, enten den tilsyneladende Forstandsvagthed, den næsten barnagtigt naive Tillid til Gouverneurens lettroende og godtroende Sind, og den bortlagte Stolthed og Selvsølelse, der viser sig i disse Uttringer; eller den pralende Ddssen med Løfter og Tilbud om Dpoffringer af de Levninger af hans store og skjulte Formue, hvormed det uden Tvivl nu ikke stod paa den bedste eller sikkerste Fod. Det var Ulfeldts gamle Skik, intet at spare, naar han troede ved sin Formue at kunne skaffe sig Mægtiges Gunst og Beskyttelse. Deraf de store Laan paa flere hundrede tusinde Rdlr., som han ødfelede paa Christian og Carl Gustav, og hvoraf den svenske Regiering ikke betalte en Skilling. Endnu vilde han, som man seer, gjøre hvad han kunde for at holde den Tro paa hans umaadelige Rigdom vedlige, som vel ikke har bidraget saa lidt til den store Anseelse, der længe fulgte hans Navn. — Smidlertid er det klart af den sidstansførte Indberetning fra Gouverneuren, at det virkelig er lykkedes Ulfeldt ved sin mere artige og søielige Udsærd i de første otte Dage efter hans Indsættelse i det afsøndrede Fængsel, at komme i et bedre Forhold til den strenge, formodentlig mere barste, raee og heftige, end lavt og slet

tænkende Mand. Fuchs melder (25. Jun.) Kongen de Fængnes Anmodning, at en af deres Piger, eller nogen anden, maatte vaage hos dem om Natten, og at han strax havde tilbudet dem at vælge en eller anden af hans egne Folk, hvilket de havde afslaaet; hvorpaa han forgivees havde ladet bekiendtgjøre Landet rundt, om der fandtes nogen, der vilde paatage sig en saadan Tjeneste; men ingen vilde gaae ind paa at dele Fængsel med det Ulfeldtske Egtepar; „Dann, der einmal zu ihnen hinein kommt, muß bey ihnen bleiben; sonst ist man wegen der Correspondenz nicht sicher.“ — Hvad mere er, Gouverneuren anbefaler endog til Kongen de Fængnes indstændige Ben: at de nogle Timer om Dagen maatte være sammen, eller i det mindste om Middagen spise i Selskab med hinanden. Han forsikrer, at en ny „echappade“ var nu gjort dem umuelig, og indstiller til Kongen: at man vel kunde lade dem spise i Selskab paa den store Sal udenfor Ulfeldts Kammer, hvor de vare lige saa godt forvarede, og efter endt Maaltid igien gaae hver i sin Celle. Der findes intet Bidnesbyrd om, at man var saa menneskelig at tilstede dem dette. Snarere synes en senere Omstændighed, efter Grev Ranzaus Ankomst, at tale derimod.

Det saaledes begyndte mildere Forhold imellem Gouverneuren og hans Statsfanger har neppe vedligeholdt sig ret længe. Formodentlig har Ulfeldt ventet sig, at Fuchs nu skulde kunne udvirke mere til Formildelse i hans Skiebne, eller endog til hans Benaadning, end Fuchs enten formaaede, eller gav sig ud for at kunne. Det lader ogsaa til, at enten de tidligere, eller nyere Klager af Ulfeldt over haard Behandling, der overskred de Gouverneuren givne Befalinger, maa have fundet Bei til Hoffet og gjort nogen Virkning paa Frederik III. Kongen overdrog i det mindste i Begyndelsen af Septbr. 1661 en af sine mest betroede Mænd og den fornemste af Rigets Herrer,

Overstatholder og Premier-Minister Grev Christian Rantzau til Breitenburg,⁴⁰⁾ foruden at imodtage Hylningen paa Bornholm, efterat dette Land igien af Sverrige var afstaaet til den danske Krone, at undersøge de Fanges Tilstand, Forholdet imellem dem og Gouverneuren, og hvorvidt deres Klage over denne havde nogen Grund; ligesom og om de indberettede Omstændigheder ved Undvigelsen vare af den Art, at de kunde bekræfte en Mistanke, der maatte kaste en ny vanærende Plet paa Grevens Charakter og Handlemaade. Grev Rantzau ankom til Bornholm den 15de Septbr. og anvendte et Par Uger paa at bereise Landet, og som kongelig Commissarius at modtage Indbyggernes Hylning paa forskjellige Steder.⁴¹⁾ Den 1ste October har han sendt en af sine første Indberetninger om Ulfeldt til Kongen.

Rantzau var en Mand, der havde et meget agtet Navn, stor Anseelse i Landet, og baade før og efter Regjeringens Forandring 1660 Kong Frederik den Tredies fuldkomne Tillid. Han havde fort tilforu, tilligemed Rentemester Gabel, været Kongens Commissarius i Cai Lykkes Sag; og at det blev overdraget en Mand som Rantzau, at undersøge Ulfeldts Omstændigheder, viste hvor megen Vægt der lagdes paa, engang at bringe Forhold, der havde voldet Kongen megen Krænkelse og Uro til

⁴⁰⁾ Hans Fader, Feltmarskal Grev Geert Rantzau (s. Danske Mag. IV. S. 97. o. flg.) hans Far-Fader, den lærde Grev Henrik Rantzau til Breitenburg, og Farfaderens Fader, Johan Rantzau, Felt-herre i Grevens Feide og Dittmarskernes Betvinger under Frederik II., ere navnkundige nok i vor Historie. Grev Christian Rantzau var født paa Haderslev Slot, 2. Mai 1614; var under Christian IV. Kongens Landraad og Amtmand i Rendsborg, tjente Kongen med stor Iver, Patriotisme og Opoffring som Generalkrigscommissair i den svenske Krig, og steg under Frederik III. til de høieste Værdigheder i Danmark. Han døde et Par Aar efter hans Sendning til Bornholm, d. 8. Nov. 1663 i Kiøbenhavn. (Hans Levnet af Langelbet i Danske Mag. V. Bind.)

⁴¹⁾ Jvf. Danske Mag. V. S. 137. (I. 127.)

Endelighed. Heller ikke kan der tvivles om, at Valget til dette Hverv af Rangau, (der for Kongen selv omtaler sit venstabelige Forhold til Ulfeldt i forrige Tider), kunde udlægges gunstigt for de Fangne. Man seer allerede af den anførte Indberetning, at Overstatholderen baade med den Humanitet og Klogskab, hvorfor han almindeligt berømmes, har viist det Ulfeldtske Ægtepar en af dem saa længe savnet Mildhed, udvortes Opmærksomhed og Hoslighed, der ei blev uden Virkning; og at han i sine Uttringer til Kongen, saavidt det kunde forenes med hans Pligt og hans Instructioner, har stillet Ulfeldts og hans Frues daværende Sindelag og Tankemaade i et gunstigere Lys, uden derfor at undlade en streng retlig Undersøgelse af deres Forhold paa Hammershuus.

Efter Rangaus Beretning foregik der allerede i de første otte eller fiorten Dage, efterat han havde begyndt at tale med ham, en kiendelig Forandring i det Ddre hos Ulfeldt. Han klædte sig anderledes og bedre, vandt bedre Udseende og Ansigtssfarve; og da Grev Rangau bemærkede dette, svarede Ulfeldt: „det kom af at han ikke allene blev bedre behandlet, („tractiret“) men ogsaa nu havde nogen god Conversation.“ — Rangau brugte hver Dag, naar han var paa Hammershuus, stiftetvis at indbyde Ulfeldt og Grevinden, Middag og Aften, til sit Bord; hvoraf man maa formode, at de fremdeles ere holdte adskilte fra hinanden, enten saa længe Underhandlingen med dem varede, eller maaskee saa længe de bleve paa Hammershuus.

Hvad her var foregaaet imellem Ulfeldt og Fuchs i tre Maaneder, efterat den sidste, (25. Jun.) som det lod ikke uden virkelig Deeltagelse, havde anbefalet de fangne Ægtefællers Dufte om at samles nogen Tid af Dagen m. m., veed man ikke, da senere Beretninger af Gouverneuren mangle. Af en

Skrivelse⁴²⁾ fra Grev C. Ranzau til Kongen (dat. 3. Octbr. 1661) erfare vi derimod den noget paafaldende Omstændighed, at Fuchs i denne Mellemtid (det være nu efter eget Dnsse, eller efter Kongens Beslutning) var bleven tilbagekaldt fra sin Post paa Bornholm, og at han skulde forlade denne, naar den Underhandling med Ulfeldt, der var bleven Ranzau overdraget, var til Ende.⁴³⁾ Af bemeldte Skrivelse see vi tillige saameget, at Frederik III. har været fundet, at lade den rettlige Forfølgelse af Sagen mod Ulfeldt falde, naar den omtalte Underhandling kunde bringes til en saadan Udgang, som Kongen fordrede. Thi af Ranzaus Beretning (eller Efterkrift til en foregaaende) af 3. Oct. erfares det, at han allerede havde foredraget baade Ulfeldt og Leonore Christine, hver især, Kongens Villie: at hun skulde aflægge sin Titel (Grevinde af Slesvig-Holsten) som i den Roskildske Fred maatte tilstaaes hende, og „ikke mere kalde sig Kongens Søster“. Begge erklærede sig dertil villige; ligesom og til at giøre Afkald paa den Sum af 63,000 Rdlr. (med paaløbne Renter 75,000 Rdlr.) hvorfors Frederik III. havde udstedt en Obligation til Ulfeldt, som Bederlag for de i A. 1651—1658 oppebaarne Indtagter af dennes sequestrede Godser i Danmark. Endelig tilbød Ulfeldt selv at forpligte sig til, hvis Kongen ikke

⁴²⁾ (Utrykt Bilag til Ulfeldts Historie.) Man har endnu en anden Skrivelse (eller et Tillæg til en saadan) af 5. Oct. 1661, til Kongen. Flere af C. Ranzaus følgende Indberetninger til Kongen fra Bornholm, hvor han opholdt sig i alleve Uger, maae være forkomne.

⁴³⁾ S. nedenfor S. 425. Efter D. Atlas III. 226 skulde Fuchs have været „Over-Commandant og Gouverneur“ fra 1660—1662; men af Ranzaus Skrivelse (5. Oct. 1661) maa man formode, at han er afgaaet fra sin Post endnu i 1661, og efter Frederik III. Skrivelse af 7. Dec. 1661 til Oberstlieut. Detlef Lütken's maa denne antages at have allerede paa den Tid været paa Bornholm, og overtaget Commandant-Posten. I D. Atlas l. c. nævnes en Leuche (maaſkee samme Lütken's?) som Vicecommandant 1662—1670.

vilde tillade ham at boe i Siælland, at tage sit Ophold i Høien, og aldrig at forlade dette Land; heller aldrig, uden Kongens Samtykke, at tage Tjeneste hos nogen fremmed Fyrste. Grev Ranzau meldte derfor Kongen, at Ulfeldt overhovedet yttrede sig med megen Underdanighed mod Kongen („er sich auch sonst sehr devot gegen Sr. Königl. Mait. erzeiget“) og indstændigen bad, at Greven kun vilde raade og foreslaae ham, hvad han skulde gjøre eller tilbyde, for igien at vinde Kongens Raade; ligesom han heit og dyrt bevidnede, at „saa vist som han vilde vinde det evige Liv“ („als er gedencket, das Himmelreich zu beschauen, und ein Kind des ewigen Lebens zu werden“) vilde han holde den nye Trofskabed, eller edelige Revers, som Kongen maatte paalægge ham. — Han tilfoiede den Ben (som viser med hvor barbarisk Haardhed Fængselsstraffen er bleven skærpet siden Undvigelsen) at det igien maatte forundes dem, at faae Lys i deres Fængsel, og at Grevinden maatte faae noget Silke, for ved Haandarbeide at fordrive Tiden; („denn sie sonst die meiste Zeit im Finstern sitzen, und gar zu elend seyn müßten.“) Man kan bemærke, at Ulfeldt lagde til: „at han havde den fuldkommenste Overbeviisning om, at det aldrig havde været med Hans Majestats Vidende og Billie, at Gouverneuren havde betaget dem Brugen af Lys.“ — Naar vi betragte disse Omstændigheder, kan det ikke undre os, naar Grev Ranzau (d. 1ste Oct.) beretter, at han havde fundet Ulfeldts Sind meget fiendt og forbitret mod Generalmajoren, „da han ikke engang (ved Bordet) ret vilde see paa ham, mindre drikke et Glas med ham.“⁴⁴⁾

I det ovenanførte findes saa at siige Præliminairerne eller Hovedpunkterne til de Betingelser for Ulfeldts Benaadning,

⁴⁴⁾ „Muss sonst bekennen, daß die Vindicta bei ihm sehr groß; sintemahl er den Hrn. General Major Fuchs nicht einmal recht ansehen, geschweige einsten zutrinken wollen.“

eller i det mindste for Egteparrets Løsgivelse af Fængslet paa Hammershuus, som man seer, allerede maa have været antydede, om ikke skriftligt meddeelte Grev Ranzau, inden han begav sig til Bornholm. At virkelig en Instruction har været medgivet Grev Ranzau sees af hans Beretning; (3. Oct.) men tillige, at han er gaaet tilværks med en tilbageholdende Forsigtighed i sine Samtaler med Greven. Ranzau nævnedes intet om at have Fuldmagt eller Instruction fra Kongen til at handle med Ulfeldt om hans Løsladelse; men yttrede sig kun som om Kongen mundtlig havde tilladt ham at tale og forhandle med Ulfeldt „for deres tidligere gode Forstaaelses og Venstabs Skyld.“ Han udbad sig derfor ogsaa, efterat have modtaget Ulfeldts og Grevinde Leonores mundtlige Tilbud og Forsikringer, at Kongen det snarest mueligt vilde atter lade en Jagt, eller og Gallioten, der havde overført Grev Ranzau til Bornholm, og bragte hans første Indberetninger med sig tilbage, affeile til Den, for at han snarest mueligt kunde erfare Kongens Villie og Beslutning i Henseende til de Fængne, og „for at General Majoren jo før jo hellere kunde blive forlovet og komme bort fra Landet“ („damit auch der Herr. Gen. Maj. desto ehenter depeschirt vndt von hier kommen möge.“) Smidlertid har Grev Ranzau, uden Tvivl i Følge den medbragte kongelige Instruction, faa Dage efter hine Samtaler med det Ulfeldtske Egtepar, forelagt dem hver især, og Grevinden først, (d. 5. og 6. Octbr.) 15 skriftlige Punkter, vedrørende deres Undvigelse fra Hammershuus, deres Hensigt og Plan med denne, og de Omstændigheder, som havde gjort dem mistænkte for at ville foranledige en Ildbrand paa Slottet, efterat være undkomne af deres Fængsel. At baade Grevinde Leonore og Ulfeldt, uden at den sidste vidste noget af hendes Erklæringer, benegtede ethvert Forsæt af saadan Art, og at begge søgte at lægge det Ugrundede og Urimelige i en saadan

Mistanke og Betydning for Dagen: er allerede ovenfor berettet; ligesom begge overhovedet vare temmelig eenstemmige i de allerfleste Omstændigheder i Fortællingen om, hvorledes deres Undvigelse var iværksat.

Imedens Grev Rangan saaledes fordrede og modtog de Raagiældendes skriftlige Forklaringer, hvoraf han (formodentlig ved sin Secretair) har ladet tage en nøiagtig Afskrift, der synes at være indsendt til Kongen: lod han paa samme Tid optage Forhør hos alle de Personer, som vare komne i Berøring med Ulfeldt og Grevindens umiddelbart efter Undvigelsen, eller som strax, saasnart denne var opdaget, havde Leilighed til at see, hvorledes den var udført, og i hvad Tilstand deres Bærelser vare forladte ved Flugten. Disse Forhør foretoges saaledes (d. 4de og 5te Oct.) deels med Officererne ved Garnisonen, (Major Unke, Major Cranß, Capitain Bolte og Lieut. Ehlers, tilligemed Bøgtmesteren Hans Meyer;) deels med Landsdommeren Peder Duffen, Grevens Tiener P. Pflügge, Bøgtmesterens Kone, Cathrine Meyer, Slotsknedderen, tre Mænd fra Sandvig, m. fl. hvilke alle forespurgtes over de samme Punkter, som Grev Rangan havde forelagt det Ulfeldtske Ugtepar. Et Par af disse Vidner bleve anden gang forhørte over enkelte Punkter; og da Generalmajor Fuchs den 30. Oct. havde indgivet sin skriftlige Mod-Erklæring over G. Ulfeldts Besvarelse af de 15 ham forelagte Punkter, lod Gr. Rangan, d. 31. Octbr. og 1ste November, efter Generalens Begiering, Major Cranß og Capitain Unke, med flere Andre aflægge nyt Vidnesbyrd over adskillige enkelte Punkter, hvorom Fuchs meente, at nøiere Oplysning kunde bringes tilveie. — Noget af det vigtigste i disse Forhørs Indhold, for saa vidt det bekræfter, eller afviger fra de Fauges egne Udsagn og Forklaringer, der vedkomme Undvigelsen, ligesom og hvad der forekommer i Forhørene om

Grevindens Forsøg paa at bestikke Bagtmesterens Kone, have vi allerede meddeelt. Enkelte Omstændigheder findes vel desuden i Vidnerens Udsagn, til Belysning af Forholdet imellem Gouverneuren og de Fange; men som dog egentlig kun i det Væsentlige bekræfte, hvad man af det Foregaaende seer: at Ulfeldt, inden han i det strengere Fængsel blev adskilt fra sin Ægtefælle, havde bevaret baade sin fornemme Stolthed, sin Færdighed i at opfinde Motiver, eller at dreie og besmykke Omstændigheder, som ikke vare til hans Fordeel; ligesom den snilde Forsigtighed, hvorved han ved alle passende Leiligheder traf sig tilbage, og lod Grevinden tale og handle for dem begge. Det er bekiendt, baade af disse Acter, af Ulfeldts skriftlige Svar paa de ham af Ransau forelagte Punkter, og andre sildigere Ytringer, at en Hovedgrund til hans uforsonlige Forbittrelse imod Gouverneuren (hvis sande Aarsag dog vel laae deri, at Fuchs overhovedet var ubøielig streng i at udføre og fortolke de ham givne Befalinger i Henseende til Ulfeldts Arrest) synes at have været den Beshydning i Vidners Paahor, for Tyveri af Kongens Skatkammer efter Christian IV. Død, som Gouverneuren, efter Ulfeldts Mening, skulde have paadigtet ham. At han har taget sig en saadan Beshydning meget nær, og ved den fundet sin Ære frænket, kan man finde naturligt; og ligesaa, at han har fundet Leilighed til at benytte den som Middell til Angreb mod Gen. Fuchs og Klage over hans Dpferjel. Men undersøger man denne Omstændighed, efter de Dplysninger, som Vidneforhørene give, da seer man, at Gouverneuren vel ikke har brugt særdeles Hinkhed i Omgangen med sine heie Fanger; men at Ulfeldt, som han ved saadanne Leiligheder godt forstod, uden Tvivl har overdrevet Sagen. Denne reiste sig af en Trætte, som noget før Undvigelsen, var opkommen imellem Fuchs og Ulfeldt, der havde spurgt Gouverneuren: med hvad Ret han havde dristet sig til

at aabne Grevens forseglede Skrin? Fuchs svarede dertil, ikke meget fint eller betænksomt: „at havde Ulfeldt, som man sagde, efter Kongens Død, aabnet Kongens Gemmer med sine Nøgler, saa kunde den, i hvis Baretægt Greven var givet som Fange, vel aabne og undersøge Grevens Skrin.“ Denne blev herover meget fortørnet, og forlangte at vide, hvad Hiemmel Gouverneuren havde for en saadan Beskyldning? Herpaa gav Fuchs intet andet Svar, end at han for en Tid siden havde læst det i et eller andet tidligere Skrift („in einer alten Chartreque“) som han vel meente at kunne finde blandt sine Papirer. Længere hen, efter de Fångnes Udvigelse, havde Capitain Volte (efter dennes Udsagn) en Dag Vagt paa Slottet hos Ulfeldt, da Vagtmesteren var upasselig; og flagede Greven da over, „at Gouverneuren havde beskyldt ham for Tyveri;“ hvilket Capitainen bl. A. berettede, da Gen. Fuchs siden vilde vide hvad Ulfeldt havde talt med ham. Herover blev Generalmajoren igjen meget opbragt, gif op til Ulfeldt, og i Capitainens og Major Graug's Nærværelse talte ham haardt til og spurgte: hvorledes han kom til at paalyve ham, at have kaldt ham en Tyv — hvilket Ulfeldt vel gjorde allene for at bringe ham i Skade og Fordærvelse m. m. Gouverneuren yttrede da ogsaa, (efter Voltes Vidnesbyrd) i Anledning af et Par Brygler eller tykke Stofke, som Ulfeldt havde vidst at skaffe sig paa sit Værelse: at det formodentlig var hans Hensigt, med dem at slaae Gouverneuren for Panden; men dette skulde gaae ud over ham selv o. s. v.⁴⁵⁾ Under

⁴⁵⁾ „Hat Ihm auch fürgehalten die Prügeln, so sie gemacht, womit sie „gedachten Ihnen sein Gehirn auszuschlagen; hat damit auch den „Stoß aufgehoben, und eptliche Male damit in seine Hand geschlagen, und gesagt: Ihr habet mir wollen die Bregen (paa Plats: tydd: Hiernestallen) einschlagen; aber ich will euch noch die „Bregen einsalzen; Ihr seid mir einmal entgangen, aber das „soll nicht mehr geschehen.“ (Capit. Voltes andet Forbør, d. 1ste

disse Ord, havde Fuchs taget sin Stof, og med den nogle Gange flaaet sig i den anden Haand, eller (efter Crankes Udfagn) svinget den frem og tilbage i Haanden; men hverken havde loftet den over Grevens Hoved, der blev siddende for Gouverneuren paa en lav Stol uden at reise sig, eller (som Grevinden havde skrevet) trak sin Kaarde halvt af Skeden. Ulfeldt havde derpaa ladet falde de Ord, „at havde Generalmajoren mishandlet ham („ihm übel tractiret“) saa havde han endnu Børn, der ikke vilde lade saadant blive uhyvnet“; hvorpaa Gouverneuren svarede som æreficær Soldat: „at endnu havde han Kaarde ved Siden, og et Par Pistoler, at bruge mod Enhver, som ikke havde tient Hans Majestæt med Trofskab; og med dem skulde han nok vide at forsvare sig.“ Disse Uttringer, som fik større Mærkværdighed og Forbetydning ved det Mord, hvorved Fuchs maatte ende sine Dage, foresaldt under den plumpe Sfiendescene imellem Gouverneuren og Grevinden, som forhen er berettet.

Overhovedet vil man, ved at giennemgaae de bevarede Actstykker over Forhørene, det Ulfeldtske Ægtevars afgivne Erklæringer, Gouverneurens Svarpaa disse, og hans tidligere Beretninger, ikke modtoges noget Indtryk, der var til synderlig Fordeel for de forstnævnte. Man vil saaledes ogsaa i et af de sildigste af disse Papirer, Gouverneurens Moderklæring (30. Oct. 1661⁴) finde et i det Hele moderat, forstandigt og med Sindighed affattet Forsvarsskrift imod Ulfeldts Klagemaal, hvorfra man snarest bestyrkes i den Forestilling om Fuchs, at

Nov. 1661.) Disse hos Ulfeldt forefundne Prøgle synes det overhovedet, at man har tillagt megen Vigtighed; da de forekomme blandt de 15 Spørgsmaal, og saaledes ogsaa i de Sangues Erklæringer, som hos begge gif ud paa, at de kun havde agtet at bruge dem til Rodværge, om Noget ansaldt dem eller gif dem paa Livet.

han vel har været ubøielig og streng i Opfyldelsen af sin Pligt og af den Forskrift, som var givet ham med Hensyn til Ulfeldts Behandling i Arresten; heller ikke enten har villet eller forstaaet at behandle de Fange med en Hofmands Manerer; men at man neppe har gyldig Grund til at tillægge ham en slet, skædefro Charakter, eller forsættelig Dandskab og en mere overdreven Haardhed mod de Fange, end den, som var foreskrevet ved Omstændighederne og ved hans Instruction, der upaatvivselig er bleven stærket efter Undvigelsen af Slottet. Generalmajorens hele Forsvarsskrift har et vist Præg af Simpelt, Sanddrøghed og Troværdighed, som ved Siden af de Fanges Erklæringer, hvori man paa flere Steder kan spore et Slags beregnet Overlæg og Klogskab, ikke forfeiler sin Virkning; og denne er næsten overalt til Fordeel for Fuchs, hvis Udagn og Beretninger ere uden Modsigelser, og overhovedet stemme overeens med Viduernes. Han viger heller ikke i denne Erklæring fra sin første Rapport om Ulfeldt i nogen Omstændigheds, vedkommende det ved Sengen efterladte brændende Lys, Hø og Halm spredt omkring paa Gulvet, Tællelys, der fandtes i Tienerens Seng, det med Talg besmurt Træværk, Dørens Tilspærring indenfra med foresatte Træstykker, m. m. Imod Ulfeldts Klagemaal over slet Behandling sætter han den billige Fordring: at Greven noiere og specielt maa forklare hvad dermed skal forstaaes, og derefter tilbørligt bevise Klagepunkterne. I Henseende til Spijs og Drik var han altid bleven behandlet saa godt, som Stedets Leilighed tillod. Grevens Foregivende, „at Fuchs havde besyldt ham for Tyveri“, fratægger han sig, ganske overeensstemmende med det Vidnesbyrd, som Major Grantz følgende Dag afslagde; og han erklærer det ligesaa vel for Opdigtelse og Ujandhed, naar Greven besylder ham for personligt Fiendskab og Bitterhed, som for uartig Dmngang, Trudsel og

haard eller upassende Behandling. Flere Uttringer af Fuchs i den Anledning have i sig selv saameget Bræg af Uæbenhed og indvortes Sandhed, at vi helst kunne lade ham tale ganske med hans egne Ord:

„Grev Wsfeldt har med Usandhed paadigtet mig, at jeg
 „er hans Fiende, hvilket jeg aldrig nogenstunde har udviiist imod
 „ham, men Hr. Greven alt for meget imod mig. Men jeg har
 „med Taalmodighed fundet mig i hans ubetænkfomme Hovmod,
 „hans Trudsler og Fornærmelser, („Beschimpfungen“) hvorpaa
 „han aldrig lod det fattes, hver Gang jeg havde noget Eders
 „Kongel. Majestæts Vrende at udrette hos ham, eller forresten
 „er kommen til ham. Jeg har befundet, at han er en fangen
 „Mand, hvem man maa holde meget tilgode, og ikke tænke
 „paa at hævne sig over saadant. Saaledes bruger han endnu
 „altid det frie Ord, og taler hvad han vil — men at bevise
 „hvad han siger, det vil blive ham det sværeste. Thi, havde
 „jeg været Hr. Grevens og hans Gemalindes Fiende, da
 „havde jeg vist ikke udviiist saamegen Civilitet og Libertet imod
 „dem, som jeg har gjort. — Man seer vel, hvilket Maal Hr.
 „Grev Wsfeldt hermed sigter til, som ei er andet, end at han
 „vil gjøre mit, som det vigtigste Vidnessbyrd om hans her be-
 „gaaede slette Action, forkasteligt, og udgyde den Harm, e,
 „han bærer imod mig for hans Skriin, ligesom ogsaa
 „hævne sig paa mig, saavidt han kan, fordi jeg ikke har villet
 „dandse efter hans forførende Pibe. — —

„Jeg har aldrig givet ham Marsag til et saadant mor-
 „derist Foretagende (at slaa Generalen i Pandestallen med „zu-
 „gerichteten Mordprügeln“;) men altid viist ham tilbørlig Re-
 „spect, og stiltiende taget imod mange haarde Ord, som han
 „saa tidt af et hovmodigt Hierte har brugt til at bide mig
 „over med („mich überschnarret“;) thi jeg er aldrig nogen Gang,
 „naar jeg har været hos ham, kommen ufornermet derfra;

„saaledes at jeg har skyet at gaae til ham, og undertiden i to,
 „tre Maaneder ikke har seet ham; Alt formedelst hans opblæste
 „Sind, og hans store utidige Iudbildning; thi dette Menneske
 „havde en saadan Opinion om sig selv, at han meente i Wiis-
 „dom og hei Forstand at overgaae den hele Verden, og intet
 „Monarchie kunde bestaae, eller gouverneres uden hans dybs-
 „sindige Raad. Eders Kgl. Majestæts Raad og deres Me-
 „ninger („Consilien“) holder Grev Ulfeldt for Apotheker=Anslag,
 „angriber ofte den Kongel. Majestæt selv, og yttrede nylig for
 „mig og Vagtmesteren, med forandrede Ansigtstræk („mit ver-
 „stelletem Gesicht:“) at han havde intet begaaet, hvorfor han
 „forsskyldte sit Fængsel, end at han ikke havde revet Ed.
 „Majestæt Kronen fra Hovedet, og mange flere deslige for-
 „trædelige Bitterheder. De haarde Tractamenta, Hr. Grev
 „Ulfeldt omtaler, som hans Udbrud skulde have forvoldt ham,
 „ere opdigtede Udflugter. Thi hvilke haarde Tractamenta
 „havde vel Hr. Greven modtaget, da han i Begyndelsen vilde
 „forsøge sin Echappade ved Vagtmesterens Kone, og siden ved
 „mig selv? — Da var Alt jo endnu paa det bedste imellem mig
 „og ham, og det manglede ikke paa Løfter og Guldbierge.
 „Saaledes kan Hr. Grev Ulfeldts Udbrud aldeles ikke tilskrives
 „det slette Tractamente, som han skulde have modtaget af mig,
 „da jeg aldrig har gjort ham noget ondt; men altid behandlet
 „ham fast som en jordiff Gud, fordi han selv vilde være det,
 „og med al min Ehid vogtet mig, at han ikke skulde faae nogen
 „Anrsag til at besvære sig over mig, eller nogen af mine.“

Endelig fralægger Gouverneuren sig ogsaa, at have villet
 betage Ulfeldt Haabet om hans Frigivelse; tværtimod siger
 han, at han altid havde givet ham godt Haab om at hans
 Forløsning snart vilde komme; ja, at han deri endog var gaaet
 langt videre, end han selv havde Anledning til, allene for at
 holde ham ved godt Humeur; hvorfor Greven ogsaa tilfødt

ikke mere vilde troe paa Gouverneurens Ord, og sagde, „at hans Uger nok vilde blive til Nar“. — Man vil i denne Beretning og Erklæring let gienkende Trækkene af Ulfeldts, af hovmodig Stoltthed og høie Indbildninger om sig selv opfyldte Charakter, som Fuchs meget vel har giennemskuet; og vi bestyrkes derved end mere i den Forudsætning, at dersom man endog ikke kan frikende Generalen for en fra Begyndelsen mindre ærlig og aaben Handlemaade imod de Fjænge: saa have disse vist ogsaa, naar man betragter hans Ansvar og Stilling som militair Befalingsmand, ofte nok sat hans Taalmodighed og hans Vredsefølelse paa en haard Prøve.

Saaledes stod Corfitz Ulfeldts Sag, efterat Grev Ranzau havde udført det ham af Frederik III. betroede Hverv, at undersøge Forholdet imellem General Fuchs og Ulfeldt; formodentlig ogsaa, hvorvidt dennes Stemning og Tænkemaade kunde have forandret sig derhen, at Kongen kunde bringe Sagen til Endelighed ved mildere Midler, end Anlæg af en Proces, der efter al Anseelse vilde føre til en Dødsdom; eller ved at lade ham som Statsfange uden Lov og Dom hænges i evigt Fængsel. Frederik III. havde opnaaet en absolut Monarchs Myndighed, og denne var i sin første Nyheds friske Kraft. Aristokratiet i Danmark havde i det Hele viist sig alt for svagt, til at Kongen havde Grund til at frygte nogen Reaction fra denne Side; og Ulfeldt havde, selv i sin egen Stand, gjort sit Navn saa vanæret i Danmark, at han her ikke let kunde blive farlig. Grev Ranzaus Indberetninger til Kongen, hvoraf uden Tvivl adskillige hidtil mangle, have, som vi see, overhovedet været skaansomme. Det lykkedes ham ogsaa, som ligeledes er meldt, meget snart at formaae det Ulfeldtske Ægtepar til at gaae ind paa den fuldstændige Underkastelse, og de øvrige, ikke lidet ydmygende Betingelser, hvilke Frederik III. formodentlig allerede ved Ranzaus Afreise til Bornholm havde

fastsat som ufravigelige, dersom Ulfeldt vilde giøre sig Haab om Amnestie og Frigivelse af Arresten. Vi kunne her ei andet end gientage en tidligere Betragtning i den Anledning.⁴⁶⁾ „Med Ulfeldts Fængsel paa Bornholm begynder den sidste tragiske Catastrophe i hans Liv, og fra den Tid bliver han egentlig blot Gienstand for Medynk. Vi maae derfor ligesaa vel vogte os for, at lade denne Følelse have Indflydelse paa den historiske Anskuelse og Fremstilling af hans Skiebne, som vi maae blande den individuelle, romantiske eller biographiske Interesse med den politiske, og med høiere Statshensyn. — Men det er ikke mindre vist, og svækker endog hiin Interesse for Corfitz Ulfeldts Personlighed, at man seer, hvorledes hans Arrest paa Hammershuus virkelig var i Stand til (i en ikke lang Tid, naar vi f. Ex. sammenligne den med Griffenfeldts Fængselstid) aldeles at kue og ydmyge den stolte Mand, eller bringe ham til ganske at frasalde den Rolle, han havde spillet mod tre regierende Konger. Ulfeldt var langt fra at vise den stærke, mandige Charakter, som Leonore Christine siden, under hendes ufortiente, haarde Behandling i det langvarige Fængsel i Kiøbenhavn, lagde for Dagen. I Stedet for at en høi og stærk Charakter, ogsaa i Lænker, vilde have trodset den Magt, der ikke strækker sig over Aanden og Villien: see vi Ulfeldt at nedlade sig til at kiøbe sin Frigivelse, ved den mest ydmygende Tilstaaelse af sin Ulydighed og sine Forseelser imod Frederik III., og til at udstede en i de underdanigste Udtryk affattet edelig Underkastelses- og Lydigheds-Forsikring. — Saaledes viste Ulfeldt sig nu, da enhver Udvei til at bruge List, Intriger og Bestikkelse var affaaren, fra en ligesaa seig og umandig Side, som han ellers havde været vant til, at yttre den mest overmodige Trods. Det er overhovedet øiensynligt,

⁴⁶⁾ Historisk Tidsskrift. III. S. 441, 445.

at hans Handlemaade efter den roskildske Fred er en Række af inconsequente, snart skiulte og undersundige, snart feige eller uforsigtige Skridt, der vel kunde friste til at antage en passiv Svækkelse i hans Aandssevne."

De Billaar, hvorunder man ved Frederik III. Hof bestemte sig til at formilde Ulfeldts og Leonore Christines Skiebne, vare for det første en meget ydmygende Skrivelse, hvori han, med Udtryk af hei Fortrydelse over sine foregaaende Forseelser, maatte beifalde Kongen om at „tilgive ham disse af p u u r R a a d e"; og at han „ved denne sin milde Clemenz og Naade vilde forunde ham og hans Dame deres Frihed." Han lovede dernæst Kongen ubrodelig Trost og Tjeneste, i Fald Kongen vilde modtage denne af ham; men i andet Fald, ikke uden Tilladelse at gaae i nogen anden Herres Tjeneste; og, om det saa behagede Kongen, vilde han, tilligemed sin Familie, tage sit Ophold i Fyen og aldrig komme til Sjælland, eller nogensteds, hvor Hoffet opholder sig, uden speciel Bevilling, o. s. v. Desuden forpligtede han sig til, paa sin Dames Vegne, at det Navn, Baaben og Titel, hun hidtil havde ført, (nemlig som Grevinde af Slesvig-Holsten) skulde hun affaase og aldrig mere bruge. De „Mobilier", tilhørende enten ham selv, eller Grevinden, som kunde være komne i Kongens Hænder, vilde han affaase, uden alt Krav paa samme; men forbeholde sig Restitution af alle ham tilhørende „Breve, Skrifter, Obligationer og andre Documenter." Af faste Eiendomme vilde han til Kongen affaase sine Gods i Sjælland: Saltø Slot med tilliggende Gods, Bavelse Gaard og Gods, og Lellingegaard; og skulde hans Frue, tilligemed ham, underskrive Affaasels og Skiedebreve paa disse Gods: „Og ligesom Hans Kong. Majestæt hermed vil have forholdt, ville vi udi al Underdanighed os efter rette og ferholde; forhaabendes, at „nyde nogen Naade udi vores store Trængsel og Glendigheds

„Tilstand, at vi ikke med alle skulle gaae til Grunde.“ — Under samme Datum som denne Skrivelse (27. Oct. 1661) udstedte Ulfeldt paa Hammershuus et andet Document i det tydske Sprog, og under hans rigsgrevelige Segl, hvori han, for sig, sin Hustru og sine Arvinger, annullerer den af Frederik III. i Aaret 1658 til ham udstedte Obligation „paa nogle og 60,000 Rdlr.“, og forpligter sig til at extradere Originalen, der nu ikke er i hans Bærg, til Kongen, saasnart han kan faae den i sine Hænder.

Om den forstomtalte saakaldte „Deprecations-Skrivelse“ af Gorf. Ulfeldt er at bemærke: at den først, som det synes, i Folge mundtlig Forhandling imellem ham og Grev Ranzau, og for dennes Hjemreise fra Bornholm, er bleven udstedt paa Hammershuus (den 27. Oct.) i 3 ligelydende Exemplarer. — Formodentlig er Grev Ranzau bleven paa Den, indtil den nye Commandant, der skulde afløse Generalmajor Fuchs, er kommen over med det Skib, som derefter har bragt Ranzau tillige med Fuchs tilbage til Siælland. Det Ulfeldtske Ægtepar maatte imidlertid endnu vente adskillige Uger paa deres Frigivelse; thi først den 7. Decbr. udgik Frederik III. Brev (paa Tydsk) til Oberstlieutenant Detlev Lütken, hvorved Kongen tilsender ham en Concept, som han skal overgive til Ulfeldt, der tre Gange egenhændigen skal afskrive samme, og undertegne den tilligemed hans Frue; men han selv allene forsegle Documentet med sit Signet. Befandtes han dertil villig, og begge havde underskrevet de 3 Exemplarer, da skulde Commandanten lade dem begge under Eskorte føre til Kønne, og med samme Skib (en kongelig Galliot) sende dem over til Kiøbenhavn, under Bevogtning af Capitain Volte og Vagtmesteren, med 10 Musquetterer. — Ulfeldts Frigivelse fra Arresten paa Hammershuus betragtedes endnu som en Sag af saa stor Vigtighed, og hvorved den yderste Forsigtighed

maatte iagttages, at Capitain Bolte, fik Befaling, saasnart Skibet naaede til Landet, enten ved Kiøbenhavn eller Dragør, i største Hemmelighed at sende Vagtmesteren i Land, for at melde Overstatholderen, Grev Rantzau, Ulfeldts Ankomst med Gallioten, og derpaa fra ham vente nærmere Befaling. Imidlertid maatte intet Menneſſe fra Landet komme ombord. Endelig fik Commandanten den om Kongens ængstelige Forsigtighed viduende Befaling: at han af Ulfeldts tre ligelydende Documenter ifkun maatte sende Kongen eet Exemplar, i Følge med Concepten, ved denne Skibsleilighed. De andre to ſkulde han beholde, og siden, ved sikker Leilighed tilſende Kongen forſt det andet, siden det tredie, enten til Skibs eller over Skaane.

Saaledes opnaaede det Ulfeldtske Ægtepar omſider den dyrt købte Frihed af et Fængſel, hvori den af Lykken forladte, engang overmodig stolte Magnat, der nu endog var bleven Gienſtand for et Slags Medynk, ved Ubefindighed og Frygtagtighed havde ſtyrtet ſig ſelv, eller ladet ſig fange netop i den Snare, han i Sverrige vilde undgaae. Dyrt købt, og dog indſtrænket, var denne Frihed, thi Benaadning kunde den ikke kaldes. Der var i Danmark ingen Dom overgaaet Ulfeldt. Det blev ham eſtergivet, at aflægge Regnskab for ſin Embedsforelſe ſom Rigsforſtander; hans Brode imod ſit Fædreland, og mod ſin Landsherre, ſkulde betragtes ſom glemt og tilgivet; men videre ſtrafte Kongens Naade ſig ikke. Ulfeldt blev ikke engang tilſtedet perſonlig Frihed i Kiøbenhavn; mindre at komme for Kongens Dine. Foruden at han i Sverrige havde miſtet alt det betydelige Jordegods, der var ſtønket ham af Carl Guſtav, og i rede Penge nogle hundrede tuſinde Rdlr., ſom han havde laant denne Konge: maatte han nu fraſige ſig og til den danſke Krone afſtaae ſine Herregaarde i Siælland, ſit Stregods i Jylland, det Jordegods, han

iede i Norge, den store Gaard, som han i Kiøbenhavn havde bygget sig, i Lovstrædet og ved Graabrødretory; al Adkomst til sine Forlehninger, Hirschholm og Munkeliv Kloster, og endelig en lovlig Fordring, efter K. Frederik den Tredies Obligation, paa de sequestrede Indkomster af hans Godser i 12 Aar. Det eneste, han beholdt tilbage af al sin Eiendom i Danmark, var den Arey, han paa sin Egtesælles Begne havde at fordre efter hendes Moder Fru Kirstine Munk, og de for en Deel ujffre Gieldsfordringer, han endnu havde til danske Adelsmænd og andre Skyldnere, efter udstedte Obligationer. Til Leonore Christines Arvegods skulde, efter Voets Skifte, høre Herregaarden Ellenborg i Byen (det ældgamle Kogsbølle, nu Hølkøbenhavn) vel bekiendt fra Normoderen, Ellen Marsvins, og Christian den Fierdes Tid. Denne Gaard blev anvist Corfitz Ulfeldt til Opholdssted; men udenfor Byen maatte han ikke begive sig uden Kongens Samtykke. De herom endnu førte Underhandlinger afgjordes paa Kongens Side fornemmelig ved Grev Christian Ranzau, der ikke aflod at vise baade Ulfeldt og Leonore Christine den samme ærlige og ridderlige Heimodighed, hvorved han havde bidraget saameget til deres Losladelse af Fængslet paa Hammershuus.

Den 21de Decbr. 1661 ankam de fra Bornholm til Kiøbenhavn. I Grev Ranzaus Karreet førtes de fra Toldboden til hans Gaard i Rannikestrædet, som forhen havde tilhørt Sænkleren Chr. Friis, og hvor den underste Etage var indrettet til at modtage dem. Ulfeldt forsømte ikke Leiligheden til i det mindste skriftlig at nærme sig Frederik III., og var neppe kommen i Land, før han samme Dag (21. Decbr.) affendte en fransk Skrivelse, hvori han med stor Underdanighed takker Kongen for hans Udelmodighed (generosité) i at skienke Ulfeldt Friheden, „efter de Forseelser, han havde begaaet imod Kongen“ („après les offenses faites à V. M.”)

Han vil „betragte dette som en stor Gunst, allene udgaaet fra Kongens Godhed“, som han vil erkiende med al den ydmyge og lydige Underdanighed, som den fortjener, o. s. v. Alt det Svar, Greven erholdt paa sine smukke Talemaader, var at Kongen strax den følgende Dag sendte Grev R a n g a u, til- ligemed Feltmarsskal Grev S c h a d og Sænkler R e e k til Ulfeldt; og saavidt blev hans Ydmygelse drevet, at han for disse tre Herrer knæle nde maatte aflægge sin Hyldings- og Trofsabsced.⁴⁷⁾

Man kan sige, der var ikke Ende paa alle de Beviser, Trofsabsforsikringer og Afstaaelsesbreve, Ulfeldt maatte udstede, inden han kom bort. Foruden den allerede ovenfor omtalte skriftlige „Deprecation“ og Forsikring han afgav paa Hammershuus, maatte Ulfeldt og Grevinden d. 23. Decbr. udstede og underskrive en ny Forsikring, der stadfæster den forrige og gjentager dens Indhold; men har tilfødt et Tillæg, hvori Ulfeldt udtrykkelig maatte gienkalde og ophæve enhver Besværing og „Misforstaaelse“, som var opkommen imellem ham og General Fuchs. Det var, efter de bindende Udtryk, som anvendtes i dette Document,⁴⁸⁾ ligesom man vel havde ahnet, hvad der uden Tvivl endnu længe har giæret af Had og Forbittrelse imod Fuchs i Ulfeldts Sind, og som han i det mindste ved mundtlige Fortællinger om sit Fængsel paa Hammershuus

⁴⁷⁾ Den originale Eedsformular har denne Paateguelse med C. Gabels Haand: „Diesen Eyd hat er auff seinen Knieen mit ausgeredten Fingern geschworen, in Gegenwart des Herrn Oberstatthaltern Hrn. Christian Grafen zu Rangow, Hrn. Feltberren Hans Schacken, und Rent-Meister Christoff Gabel.“

⁴⁸⁾ „Dg skal bemeldte General-Major derfor aldrig af mig eller mine Arvinger blive tiltalt; og vil hverken jeg eller min Frue, eller Arvinger, søge at hæve os paa Nojen, som vi enten kunde have Mistanke til at være Aarsag til vort Fængsel, eller som udi samme Fængsel haver beieent os.“ (C. Ulfeldts Levnet af S. Paus. 1747. 2. Deel, hvor dette Document er aftrykt S. 211—214.)

har forplantet til sine Børn. — Det var heller ikke nok, at disse edelige Forskrifter og Underkastelsesbreve skriftlig, under Haand og Segl, bleve udstedte. Man fandt det nødvendigt, at lade dem oversætte, for at udbrede dem ved Hofferne og andensteds i de fleste europæiske Lande. Saaledes findes bl. a. af den tid omtalte Ulfeldtske Deprecation fra Hammershuus (27. Oct. 1661) Oversættelser, trykte paa to Quartblade, i det latinske, spanske, italienske, tyske Sprog; en fransk har formodentlig heller ikke manglet.⁴⁹⁾

Det blev, saavidt man kan see, hverken Ulfeldt eller Grevinden tilladt, at forlade Grev Rangaus Huus; men efterat Ulfeldt havde aflagt Trofsabseden og udstedt ovenanførte Forspligtelse, blev det enhver af deres Benner tilladt at besøge dem hjemme i Huset. Fortællingen om, at man en Dag lod Ulfeldt spise offentlig i Kongens Have, hvor Mange gif hen for at see ham: hører uden Tvivl til de ikke faa digtede Sagn, der have været i Omløb om den navnkundige Mand, og hvoraf en Deel ere benyttede i den bekiendte Roman om hans og Leonore Christines Levnet. — Endnu prøvede Ulfeldt, skriftlig at henvende sig til Frederik III. (26. Decbr. 1661), i det han meddeelte Kongen en foregIVEN vigtig og hemmelig Opfindelse til at opbrænde en fiendtlig Flaade i Havnen, ved at styrte store Quantiteter af Tran og Tiære ud i Indløbet til Havnen, og tænde Ild derpaa med en Vind, der bar ind paa Skibene. Ulfeldt tilføier, at foruden denne, har han endnn andre Opfindelser, som han ikke vil nogen Anden skal vide, uden Kongen; men som han gierne vil aabenbare for ham, naar han erfarer hans Villie. Alt gif ud paa, at faae en personlig Sammenkomst med Frederik den Tredie; men at

⁴⁹⁾ Disse Oversættelser er dog noget afsortede; blandt andet har man fundet for godt at udelade det hele Sted, som handler om Ulfeldts Afstaaelse af sine Godser og Eiendomme til Kongen.

opnaae dette, lykkedes ham aldrig. Kongen har bedre følt end Ulfeldt, hvor lidt Saaret paa hans, og vel paa begge Sider var lægt; og at, om ikke andre Grunde, maatte Statsflogskab fraraade, at indlade sig mere med en Fiende, som man saa dybt havde ydmyget. I denne Stemning, og vel ikke uden adskillige stufede Forventninger, forlod Ulfeldt, og, uden Tvivl med mere virkelig Resignation, Grevinde Leonore, den Hovedstad, som de for tolv Aar siden under andre Forhold vendte Ryggen, og reisste efter Juledagene, den 27de December, til Ellensborg.

Anmærkning til Side 371—72.

3 Anledning af Corf. Ulfeldts ved flere Leiligheder, efterat han misfornøiet begyndte at trække sig tilbage fra Kong Carl Gustav, yttrede Paastrand: at han ikke stod, eller havde givet sig i noget underfaaligt Forhold til den svenske Konge: kan ogsaa henvises til en (paa anførte Steder forbigaaet) Skrivelse fra Ulfeldt til Fru Sophie Rankau (dat. Malmø 30. Dec. 1658.) Her paaستاer han ligefrem, at han „længe førend denne sidste Krig blev begyndt, allerede havde sin Afsked fra Hans Kong. Majestæt af Sverrige; og at han (Kongen) naadigst tilforn havde demitteret og forlovet ham af sin Tjeneste; saa at han nu har siden fiddet stille for sig selv, og levet udi sin Eenlighed, uden nogen Herres Tjeneste; heller ikke har været borte fra Malmø udi otte Maaneders Tid.“ (Ny Dansk Mag. IV. S. 73.)
